

Institutionen för socialvetenskap
Socionomprogrammet 210 hp

En kvalitativ studie om hur tingsrätten dömer i vårdnadsfall där en förälder är dömd för våldsbrott inom familjen.

A qualitative study of how the district court rules in custody cases in which a parent has been convicted of domestic violence.

Rita Olofsson och Åsa Schmalenbach Franzé

Examensarbete i socialt arbete, 15 hp

SOC63, VT21

C-uppsats

Handledare: Anna Holmqvist

Examinator: Johanna Schiratzki

SAMMANFATTNING

I denna uppsats har vi studerat 12 tingsrättsdomar från åren 2017 - 2019, där tingsrätten avgjort frågan om vårdnad, boende och umgänge där den ena föräldern dömts för våldsbrott (bl.a. misshandel och olaga hot) mot den andre föräldern och/eller deras barn. Vi har studerat hur tingsrätten dömer utifrån föräldrabalken 6 kap. 2 a §, men även undersökt i vilken utsträckning tingsrätten har dömt som socialtjänsten föreslagit i sin vårdnadsutredning och vilka de huvudsakliga skälen har varit när tingsrätten upplöst den gemensamma vårdnaden.

Resultatet visar att tingsrätten har lutat sig mot bestämmelserna i FB 6 kap. 2 a § i samtliga domar utom i ett fall. Endast i undantagsfall har tingsrätten haft huvudfokus på det våld som inträffat. I de flesta av domarna har förekomsten av våld verkat vara av underordnad betydelse i jämförelse med barnets behov av en nära och god kontakt med båda sina föräldrar. I vår studie har vi även undersökt hur tingsrätten förhåller sig till barnets vilja, med beaktande av barnets ålder och mognad. Endast i en dom skrev tingsrätten att hänsyn *måste* tas till barnets åsikt med beaktande av barnets ålder och mognad. I det fallet var barnet 14 år.

Då det kommer till tingsrättens resonemang kring om den gemensamma vårdnaden ska bestå eller upplösas, kunde vi se att föräldrarnas samarbetsförmåga har haft en större påverkan på utfallet än faktumet att en förälder är dömd för våldsbrott inom familjen. Vad gäller huruvida tingsrätten dömer som socialtjänsten föreslagit, kunde vi se att tingsrätten mestadels dömd som socialtjänsten föreslagit gällande *vårdnaden* och var barnet skulle ha sitt *stadigvarande boende*. Angående frågan om huruvida barnet skulle ha umgänge med föräldern som utövat våld, skiljde sig dock tingsrättens dom från socialtjänstens förslag. I en tredjedel av domarna var socialtjänstens förslag på beslut att *inget* umgänge skulle ske mellan barnet och föräldern som utövat våld. I samtliga av dessa vårdnadsfall dömd tingsrätten ändå till umgänge mellan barnet/barnen och den förälder som dömts för våldsbrott inom familjen.

En av studiens slutsatser är att barn, trots att de i lagens mening har en viss makt och rättigheter, i praktiken i princip saknar makt att påverka sin egen livssituation i vårdnadstvister där frågan om vårdnad, boende och umgänge avgörs. Den makten verkar näst intill uteslutande tillhöra vuxna.

Nyckelord: *Vårdnad, vårdnadstvist, vårdnadshavare, förälder dömd för våldsbrott inom familjen, barnets bästa, våld i nära relation, barns rättigheter, tematisk analys*

ABSTRACT

In this essay, we have studied twelve district court judgments from 2017 - 2019, where the district court decided on custody, residence and contact. In these cases, one parent has been convicted of abuse against the other parent and/or their children, which includes assault and unlawful threats. We have investigated the extent to which the district court has ruled in favour of the proposals of social services in its custody investigation and what the main reasons have been when the district court dissolved the legal joint custody.

The results show that the district court has relied on the provisions of föräldrabalken chapter 6, 2 a §, in all judgments except one. Only in unique cases, the district court has had its main focus on the violence that has occurred. In most of the judgments, the incidence of violence seems to be of secondary importance compared to the child's need for a close and good contact with both of his/her parents. In our study, we have also investigated how the district court relates to the child's will, taking into account the child's age and maturity. Only in one judgment did the district court write that the child's opinion *must* be taken into account, due to the age and maturity of the child. In that case, the child was 14 years old.

When it comes to the district court's reasoning on whether legal joint custody should be upheld or dissolved, we could observe the parents' ability to cooperate had a greater impact on the outcome than the fact one parent has been convicted of domestic violence within the family. The district court mostly rules in accordance with what social services had proposed regarding custody and residence. However, regarding the question of whether the child should have contact with the parent who has been violent in the past, the district court has ruled against the proposals of social services. In a third of the judgements, social services advised that no contact should take place between the child and the parent who had been violent. In all of these custody cases, the district court ruled to allow visitation between the child and the parent convicted of domestic violence.

One of the study's conclusions is that, although children in the sense of the law both have a certain power and rights, are nevertheless almost powerless to influence their own life situation in custody disputes where the issue of custody, housing and visitation is decided. That power, to influence the child's life, seems to belong to the adults.

Keywords: *Custody, custody dispute, guardian, parent convicted of domestic violence, the best interests of the child, domestic violence, children's rights, thematic analysis*

Innehållsförteckning

1. Inledande kapitel	7
1.1 Inledning	
1.2 Problemformulering	7
1.3 Syfte	8
1.4 Forskningsfråga	8
1.5 Frågeställningar	8
1.6 Relevans för socialt arbete	8
1.7 Förförståelse	9
1.8 Ansvarsfördelning	10
2. Bakgrund	10
2.1 Historisk bakgrund	10
2.2 Om vårdnad, boende och umgänge på 2000-talet	11
2.3 Barnets bästa kopplat till beslut om vårdnad, boende och umgänge	12
2.3.1 Nära och god kontakt med båda föräldrarna	12
2.3.2 Risken för att barnet far illa	13
2.3.3 Barnets vilja med beaktande av ålder och mognad	14
2.4 Våld i nära relationer och mäns våld mot kvinnor – en tillbakablick	14
2.5 Våldsbegrepp	15
2.6 Barn som bevittnar/upplever våld	16
3. Lagtext	17
3.1 Lagar i föräldrabalken giltiga till och med 30 juni 2021	17
3.2 Lagändringar i föräldrabalken från och med 1 juli 2021	18
3.2.1 Ändringar i FB 6 kap 5 § st. 2	18
3.2.2 Ändringar i FB 6 kap. 2 a § samt ny bestämmelse (FB 6 kap. 2 b §)	20
3.3 Vårdnadsutredningar	22
4. Tidigare forskning	23
4.1 Stöd till barn som bevittnat våld mot mamma - <i>resultat från en nationell utvärdering</i>	23
4.2 I skuggan av pappa – <i>familjerätten och hanteringen av fäders våld</i>	24
4.3 Barns röster i vårdnadstvister- <i>om verkställighet och professionellas riskbedömningar</i>	26
5. Teoretiska utgångspunkter, metod och forskningsetiska överväganden	28
5.1 Rättsdogmatik	29
5.1.2 Rättssociologi	29
5.2 Metod	30

5.3 Material och urval	31
5.4 Forskningsetiska överväganden	32
5.5 Reliabilitet och validitet	33
5.6 Metodkritisk reflektion	34
6. Resultat	34
6.1 Tema: Våld	35
6.2 Tema: 6 kap. 2 a § föräldrabalken	38
6.3 Tema: Gemensam eller ensam vårdnad – tingsrättens resonemang	42
6.4 Tema: Dom	45
7. Avslutande kapitel	48
7.1 Analys	48
7.2 Diskussion	51
7.3 Slutsatser	54
7.4 Våra slutsatser relevans för socialt arbete	56
7.5 Förslag på vidare forskning	56
8. Referenslista	57
9. Bilaga: Kortfattad beskrivning av studiens 12 domar	59

Förord

Vi vill rikta ett stort tack till våra familjer och vänner som har stöttat oss under hela processens gång i vårt uppsatsskrivande. Vi vill rikta ett särskilt stort tack till våra partners Zevve och Nazir samt Åsas söner Love och Jacob som alla bidragit med stort engagemang och stöd genomgående under arbetets gång. Varmt tack även till Ritas amerikanska släktingar som vi kunnat rådfråga angående den engelska översättningen av uppsatsens sammanfattning.

Vi vill även rikta ett tack till vår handledare Anna Holmqvist som under arbetets gång stöttat och bidragit med ovärderlig feedback under hela processens gång.

1 juli 2021 trädde flera lagändringar i kraft i föräldrabalken, bland annat en ny bestämmelse om barns rätt att få information i vårdnadstvister. En ny lag om barnfridsbrott infördes även den 1 juli; detta innebär att det idag är straffbart att utsätta ett barn för att se eller höra ett våld som äger rum mellan exempelvis dennes föräldrar. Vi är väldigt glada över flera av dessa lagändringar och hoppas att de ska leda till att betydligt fler utsatta barn, som tvingas uppleva våld i hemmet/inom familjen, ska få den hjälp och det stöd som de behöver och har rätt till.

/Åsa Schmalenbach Franzé och Rita Olofsson

Stockholm, augusti 2021

1. Inledande kapitel

1.1 Inledning

I februari 2021 berördes vi starkt av en våldsutsatts kvinnas berättelse. Vi båda hade i olika sociala medieflöden sett ett foto på en medvetlös kvinna som ligger ner på golvet. Bilden hade tagits 2017 av kvinnans förövare och dåvarande man, som även är pappa till deras barn.

Efter misshandeln av kvinnan fotograferade mannen den till synes livlösa kroppen på golvet och skickade sedan bilden till en annan kvinna med textmeddelandet "*Misshandlat henne så svårt, vet ej om hon lever*" (Aftonbladet, 2021). Genom den misshandlade kvinnans instagraminlägg fick vi även veta att hennes förövare sedermera dömdes för grov kvinnofridskränkning och grov misshandel och att han sedan domen varken haft vårdnad om eller umgängesrätt med deras gemensamma son, men att de nu, år 2021, befinner sig mitt i en vårdnadstvist gällande den gemensamma sonen.

Kvinnans instagraminlägg berörde oss båda och väckte såväl känslor, som ledde oss vidare in i olika samtal och diskussioner, dels kring mäns våld mot kvinnor men också hur *barnen* som lever mitt i våldet påverkas.

I samtalen som följde föddes fler tankar och frågeställningar kring barns situationer i vårdnads mål där en förälder dömts för våldsbrott inom familjen. Denna nyfikenhet ledde oss vidare till det område som vi i denna uppsats intresserat oss för att undersöka närmare - nämligen hur domstolar, utifrån barnets bästa beskrivet i *föräldrabalken* (FB, 1949:381), 6 kap. 2 a §, resonerar och dömer i vårdnads mål där det förekommit våld från en förälder gentemot den andra föräldern och/eller barnet.

1.2 Problemformulering

Denna uppsats handlar om hur tingsrätten dömer i vårdnads mål där en förälder dömts för våldsbrott inom familjen. Vi intresserar oss för vilket beslut som tas i tingsrätten när den våldsutövande föräldern gör anspråk på att få vårdnad om eller ha umgänge med sina barn. Uppsatsens intresseområde omfattar även frågor som vilka konsekvenser domen får för parterna i målet och för samhället i stort. I de domar som vi har studerat har den ena föräldern dömts för brott mot den andre föräldern eller sitt barn, eller dem båda. Vi tar avstamp i *föräldrabalken*, 6 kap. 2 a §, som lyder enligt följande (som lagen såg ut fram till 30 juni 2021):

“Barnets bästa skall vara avgörande för alla beslut om vårdnad, boende och umgänge. Vid bedömningen av vad som är bäst för barnet skall det fästas avseende särskilt vid:

- risken för att barnet eller någon annan i familjen utsätts för övergrepp eller att barnet olovligen förs bort eller hålls kvar eller annars far illa och
- barnets behov av en nära och god kontakt med båda föräldrarna.

Hänsyn skall tas till barnets vilja med beaktande av barnets ålder och mognad. Lag (2006:458)”.

Anna Singer (2019) förklarar att i takt med att barnets bästa blivit allt viktigare i vårdnadsrelaterade tvister, så har barnets behov av en nära kontakt med båda föräldrarna allt oftare

kommit att vägas mot andra intressen som barnet har - såsom rätten att inte utsättas för risk eller att fara illa. Det skulle kunna förstås som en risk att "barnets behov av en nära och god kontakt med båda föräldrarna" i vissa vårdnadsfall kan få ett större fokus än "...risken för att barnet eller någon annan i familjen utsätts för övergrepp". Detta är ett problemområde som vi vidare kommer att undersöka i denna uppsats.

Oavsett vilken form av våld ett barn upplevt så behöver samhället skydda barnet från detta våld och säkerställa att barnet får sin rätt till trygghet, omsorg och läkning tillgodosedd. Samhället behöver även se till att barnet blir respekterat och lyssnat på. En tingsrätt som i sitt domskäl lyckas ringa in ett våldsutsatt barns behov och bästa, kan spela en helt avgörande roll för barnets fortsatta utveckling och framtid. Motsatsvis kan konsekvenserna bli förödande för ett barn om tingsrätten fastslår vårdnad och/eller umgänge med den våldsutövande föräldern mot barnets vilja.

1.3 Syfte

Syftet med vår studie är att undersöka hur tingsrätten, utifrån FB 6 kap 2 a §, dömer i vårdnadsfall där en förälder blivit dömd för våldsbrott inom familjen.

1.4 Forskningsfråga

Hur dömer tingsrätten i vårdnadstvister där en förälder är dömd för våldsbrott inom familjen?

1.5 Frågeställningar

1. I vilken utsträckning dömer tingsrätten så som socialtjänsten föreslagit i sin utredning?
2. Vilken betydelse får bestämmelserna om barnets bästa, enligt FB 6 kap 2 a §, för utfallet av domen?
3. Vilka är de huvudsakliga skälen när tingsrätten upplöser den gemensamma vårdnaden?

1.6 Relevans för socialt arbete

Då vår uppsats på olika sätt lyfter frågor kopplade till vad som betraktas som barnets bästa och våldsutsatta barns utsatthet, berör den områden som har stor relevans för socialt arbete. Vår studie belyser även vilken delaktighet barn har i vårdnadsutredningar och vårdnadstvister. Socionomer som arbetar som skolkuratorer eller som kuratorer på BUP kommer sannolikt att på regelbunden basis komma i kontakt med våldsutsatta barn där föräldrarna antingen befunnit sig eller ännu *befinner* sig i en vårdnadstvist. Socialtjänsten har även ett ansvar att följa upp barns situation efter en vårdnadstvist enligt SoL, 5 kap 1 § punkt 9, där det står att socialnämnden i sin omsorg om barn och unga ska tillgodose det särskilda behov av stöd och hjälp som kan finnas sedan ett mål eller ärende om vårdnad, boende, umgänge eller adoption har avgjorts.

Som framtida socionomer kommer vi på olika sätt komma i kontakt med människor i utsatta situationer. De domar och vårdnadsutredningar som vi tagit del av berör våldsutsatta föräldrar och

barn, vilka tillhör sårbara såväl som utsatta grupper i samhället. Våldsutsatta föräldrar och barn har rätt till såväl social hjälp, stöd och skydd från samhällets sida. Socionomer med god kunskap om våld i nära relationer och kunskap om våldsutsatta barn, kan i sitt arbete utgöra viktiga faktorer för hur de våldsutsatta föräldrarna och barnens fortsatta utveckling i livet ter sig. Socialtjänsten har ett ansvar att även följa upp barns situation efter en vårdnadstvist och därav är det av stor vikt att socionomer förskaffar sig den kunskap som behövs för att kunna bistå dessa barn med rätt sorts hjälp och stöd.

De lagar som vi kommer referera till i denna uppsats är lagar som socionomer i högsta grad använder sig av i sitt dagliga arbete och vår förhoppning är att vår studie kan bidra till att stärka andra som arbetar inom det sociala arbetsfältet i deras juridiska kompetens. Enligt Hollander & Alexius Borgström (2009) kan bristande juridiska kunskaper, utöver att leda till felaktigheter i hantering och insats, skapa en osäkerhet i socialarbetarens yrkesidentitet.

1.7 Förförståelse

Inledningsvis vill vi vara tydliga med att berätta att vi innan påbörjandet av denna uppsats, till stor del saknade kunskap kring de olika frågor som behandlas i uppsatsen. Ingen av oss var sedan tidigare insatt i hur tingsrätten dömer i vårdnadsmål då våld förekommit i familjen och ingen av oss har någon praktisk arbetslivserfarenhet från detta fält. En av oss har under ett års tid arbetat på en advokatbyrå men det rörde sig då om en advokatbyrå som arbetade med immaterialrätt, med andra ord inte arbete inom det familjerättsliga fältet. Vi har dock läst juridikkurser en termin på socionomprogrammet, vilket bidragit till att ge oss en grundläggande förståelse för såväl det juridiska fältet som för hur lagtext kan tolkas m.m.

Peter och Britt-Marie Sohlberg (2019) belyser att människors förförståelse ofrånkomligt blir en utgångspunkt för deras tolkningar av världen. När vi diskuterat tillsammans har vi insett att vi delar såväl perspektiv på och engagemang gällande barns rättigheter och inte minst hur dessa beaktas. Vår förförståelse inför påbörjandet av studien var att föräldrarätten är betydligt starkare än barns rätt i Sverige. I samband med att vi diskuterade kring tragedin Lilla Hjärtat blev det outhärdligt påtagligt hur utsatta och skyddslösa barn som lever i en våldskontext är.

Det instagram-inlägg som vi nämner i uppsatsens inledning och som ledde oss fram till vårt forskningsområde, har också bidragit till att forma vår förförståelse. I lagens mening är barn både rättighetsbärare och har rätt att få god omvårdnad, skyddas från våld, bli lyssnade på och ges utrymme att ha inflytande över sin livssituation. Men vår förförståelse var, trots detta, att alltför många barn ändå tvingas leva i utsatthet i exempelvis hem där våld utövas mot barnet och/eller barnets andra förälder.

Vi hade även en gemensam förförståelse av att det är mycket ovanligt att den våldsutövande föräldern hindras helt och hållet från att träffa sitt barn, även om samma förälder ansetts olämplig som vårdnadshavare och boendeförälder. Sannolikt har vårt grundläggande förhållningssätt och vår

förförståelse kring barns rättigheter påverkat hur vi tolkat vårt forskningsmaterial och hur vi kommit fram till de slutsatser som redovisas senare i uppsatsen.

1.8 Ansvarsfördelning

I genomförandet av den här studien har vi varit två författare. Vi har alltid strävat efter att ta ett jämlikt ansvar och båda två har bidragit till textens utformning under arbetsprocessens gång. Vi har arbetat med uppsatsen ungefär samma tider och vi har dagligen haft kontakt, antingen via telefon eller Teams. För det mesta har vi skrivit på uppsatsen från var sitt håll, vilket möjliggjorts genom att vi skrivit i ett Word online-dokument. Ibland har vi träffat varandra hemma hos någon av oss och vi har aldrig träffats utanför våra hem då vi velat skydda alla personuppgifter som förekommer i domarna (läs mer under “Forskningsetiska överväganden”).

Ibland har vi valt att en person ska ha ett ansvar att skriva ett avsnitt; exempelvis att den ena personen haft ett huvudansvar att skriva “Forskningsetiska överväganden” och den andre ett huvudansvar att skriva om “Förförståelse”. Vi har i så fall eftersträvat ett jämlikt ansvar så att inte en person ska skriva mycket mer text än den andra personen. Vi har sedan stämt av texten med varandra och diskuterat vilka ändringar som bör göras. Även då en av oss varit huvudansvarig för ett visst avsnitt, har vi alltid samarbetat kring textens utformning och kunnat komplettera/lägga till text i hela uppsatsen.

2. Bakgrund och kunskapsläge

I detta kapitel kommer vi ge en kortfattad historisk bakgrund kopplat till området som rör vårdnad, boende och umgänge vid separationer/vårdnadstvister samt beskriva vilka lagar som reglerar dessa frågor idag. Vi kommer beskriva bestämmelserna i FB 6 kap. 2 a § samt hur dessa förändrats över tid. I detta kapitel har vi även valt att belysa hur utvecklingen har sett ut historiskt gällande samhällets syn på våld i nära relationer och mäns våld mot kvinnor. I kapitlets avslutande delar kommer vi skriva övergripande om barn som bevittnar/upplever våld.

2.1 Historisk bakgrund

I samband med liberalismens intåg i Sverige under 1800-talet uppstod en diskussion om hur statsmakten skulle legitimera ingrepp i föräldramakten (Schiratzki, 2013). Tidigare ansåg man att “naturrätten” gällde, vilket innebar synen att föräldrars förpliktelser gentemot sina barn var genererade ur själva naturen och därför var de helt oberoende av samhällets normer (ibid.).

Men mot den naturrättsliga inställningen växte nya ståndpunkter fram som framhöll att det var samhällets/statens uppgift att sörja för barnen och att föräldrarätten därför skulle vara delegerad till föräldrarna via staten. Dessa tankegångar ledde vidare till att ingripanden i föräldrarnas rätt legitimerades (Schiratzki, 2013).

1920 infördes gemensam vårdnad för gifta föräldrar genom *lagen om barn i äktenskap*. Vårdnadstvister gällande barn som var födda inom äktenskapet, avgjordes fram till 1920-talet genom den så kallade faderspresumtionen, vilket betydde att det normalt ansågs vara bäst för barnen att pappan hade ansvar för dem. Efter faderspresumtionen följde sedan, som riktlinje för att avgöra tvister om barn, moderspresumtionen som innebar att modern ansågs vara bäst lämpad att ta hand om små barn (SOU 2014:6). Trots detta fortsatte pappan ändå att vara ensam förmyndare för barnet/barnen fram till år 1950 (Schiratzki, 2019).

Parallellt med moderspresumtionen, tillämpades skuldpresumtionen. Den innebar att den av föräldrarna som hade initierat en skilsmässa bedömdes vara den minst lämpliga att ha vårdnaden om de gemensamma barnen (Schiratzki, 2013). 1949 stiftades föräldrabalken som reglerar vårdnad, boende och umgänge. 1977 gavs frånskilda och särboende föräldrar möjlighet att få gemensam vårdnad om sina barn efter att domstolen beslutat om det. 1983 gavs frånskilda föräldrar möjligheten att bibehålla den gemensamma vårdnaden efter en skilsmässa utan att ett domstolsbeslut krävdes (ibid.).

År 1990 gjordes gemensam vårdnad till huvudregel i de fall ingen förälder motsatte sig gemensam vårdnad (Singer, 2019). 1998 kom nya ändringar i FB som möjliggjorde för en domstol att döma till gemensam vårdnad även om en av föräldrarna motsatte sig detta (Schiratzki, 2013).

På ett övergripande plan kan man säga att innebörden av barnets bästa som rättslig målsättning har varierat över tid beroende av i vilket samhälle och vid vilken tidpunkt denna målsättning har tillämpats. För många av de lagar som gäller nu, så lades grunderna till dessa visserligen i början av 1900-talet, men eftersom samhällets syn på barn och barns behov är i konstant förändring och detta i sin tur påverkar i innebörden och betydelsen av barnets bästa som rättslig målsättning, så behöver vi ständigt omdefiniera *barnets bästa* vid varje specifik tidpunkt utifrån varje barns specifika situation (Singer, 2019).

2.2. Om vårdnad, boende och umgänge på 2000-talet

Att båda föräldrarna tillsammans ska ta ett ansvar för barnet är en rimlig utgångspunkt vid bedömningen av frågor rörande vårdnad (Singer, 2019). Regelsystemets utformning syftar till att barnets båda föräldrar om möjligt ska vara delaktiga i vårdnadsansvaret men en förutsättning för ett förordnande om ett gemensamt vårdnadsansvar är att föräldrarna kan samarbeta i frågor som rör barnet och kan de inte samarbeta finns inte förutsättningar för ett gemensamt ansvar (ibid.). En annan viktig presumtion vid tolkningen av barnets bästa i samband med vårdnad är barnets behov av *stabilitet och kontinuitet*, då problem har förknippats med att barnet tvingas byta miljö och huvudsaklig omvårdare (Schiratzki, 2017).

Kommer föräldrarna inte överens ska rätten, utifrån barnets bästa, besluta om gemensam vårdnad eller ensam vårdnad (FB, 6 kap 5 § st. 1). Om en av föräldrarna accepterar gemensam vårdnad kan domstol besluta om detta mot den andre förälderns vilja, dock får domstol inte besluta om gemensam

vårdnad ifall *båda* föräldrarna motsätter sig det (FB, 6 kap 5 § st. 2). Vid bedömningen av om vårdnaden skall vara gemensam eller anförtros åt en av föräldrarna skall rätten fästa avseende särskilt vid föräldrarnas förmåga att samarbeta i frågor som rör barnet (FB, 6 kap 5 § st. 2). Om en förälder utsätter barnet eller någon annan i familjen för övergrepp, är det i princip bäst för barnet att den föräldern inte får del i vårdnaden (prop. 2005/06:99). Gemensam vårdnad ska inte användas för att “tvinga” föräldrar till samarbete, vilket framgår här:

Om föräldrarna saknar vilja och förmåga att sätta barnets bästa före den egna konflikten, färgar detta omvårdnaden av barnet. Gemensam vårdnad bör i dessa fall inte få användas som ett medel för att ‘tvinga’ föräldrar till att samarbeta. (Prop. 2005/06:99, s. 51.)

I förarbetena till 2006 års ändringar i 6:5 FB framhålls, genom delvis motsägelsefulla uttalanden, att någon presumtion för eller emot gemensam vårdnad inte ska gälla (Singer, 2019). Avsikten bakom de ändringar som gjordes i föräldrabalken år 2006 var att användningen av gemensam vårdnad skulle stramas upp något, vilket ska ses i ljuset av att tingsrätten innan dess dömde till gemensam vårdnad mot en förälders vilja i nästan hälften av de avgjorda vårdnadsmålen (Schiratzki, 2017).

2.3 Barnets bästa kopplat till beslut om vårdnad, boende och umgänge

2.3.1 Nära och god kontakt med båda föräldrarna

En faktor som ska tillmätas betydelse vid avgörandet av vad som är barnets bästa vid en vårdnadstvist är barnets behov av en nära och god kontakt med båda föräldrarna och bestämmelsen infördes år 1990 i föräldrabalken (6 kap. 2 a § 2 st.). I de fall gemensam vårdnad inte var aktuell, skulle vårdnadsansvaret ges till den förälder som bäst främjade barnets kontakt med den andre föräldern (Singer, 2019).

Bestämmelsen kom att få ett stort genomslag och det antogs ligga i barnets intresse att ha kontakt med den andre föräldern, i många fall oberoende av de faktiska förhållandena (Singer, 2019).

Införandet av barnets behov av en nära och god kontakt med båda föräldrarna i föräldrabalken, bidrog säkerligen till att gemensam vårdnad gjordes till huvudregel även då en av föräldrarna motsätter sig ett gemensamt vårdnadsansvar (ibid.).

Singer (2019) ställer sig frågande till om barnets behov av en nära och god kontakt med båda sina föräldrar när de inte längre bor tillsammans, ska tillmätas den vikt som har skett. Hon frågar sig om en sådan god kontakt kan åstadkommas genom att vårdnadsansvaret ges till den som antas främja umgänget, utan att beakta hur barnets tillvaro i övrigt ser ut. Singer menar att det ligger nära till hands att ibland uppfatta betonandet av barnets behov av en kontakt med sina föräldrar, som en spegling av en *förälders* behov av kontakt med barnet.

I takt med att barnets bästa har blivit allt viktigare i vårdnadstvister, har barnets behov av en nära och god kontakt med båda sina föräldrar allt oftare att komma att vägas mot andra intressen som barnet har, såsom rätten att inte utsättas för risk att fara illa. En föräldrars totala vägran att låta barnet

träffa den andra föräldern, så kallat umgängessabotage, ska i det enskilda fallet noggrant granskas då barnets rätt till kontakt med sina föräldrar är en grundläggande rättighet som slås fast i barnkonventionens artiklar 9 och 18 (Singer, 2019).

2.3.2 Risken för att barnet far illa

En konsekvens av att bestämmelsen om barnets behov av en nära och god kontakt med båda föräldrarna infördes, var att frågor om umgänge avgjordes på ett sådant sätt att det fanns uppenbara risker att barnet skulle kunna fara illa (Singer, 2019). Därför lades ett tillägg till år 1993 i stycke 6:15 FB, där det angavs att rätten vid beslut om umgänge skulle beakta risken för att barnet i samband med utövande av umgänget utsätts för övergrepp, olovligen förs bort eller kvarhålls eller annars far illa. Så småningom fördes bestämmelsen över till FB 6 kap. 2 a §. Numera finns bestämmelsen i paragrafens andra stycke.

Då 2002 års vårdnadskommitté fick i uppdrag att utvärdera 1998 års reform av föräldrabalkens regler, visade utvärderingen att påståenden om övergrepp var relativt vanliga i vårdnadsfall men att domstolarna i stor utsträckning dömde till gemensam vårdnad. Domstolarnas bedömning tycktes ha grundats på att barnets behov av kontakt med sina föräldrar i många fall vägde tyngre än eventuella risker. En bidragande orsak kan, enligt Singer, ha varit att lagtexten tidigare angav att det vid bedömningen av vad som är bäst för barnet skulle *fästas avseende särskilt* vid barnets behov av en nära och god kontakt med båda föräldrarna medan risken för att barnet far illa skulle *beaktas* (Singer, 2019). Idag ser bestämmelsen annorlunda ut och det står "vid bedömningen av vad som är bäst för barnet skall det fästas avseende särskilt vid..." *både* om barnets behov av kontakt med båda föräldrarna och risken för att barnet far illa.

Efter 2006 års vårdnadsreform är utgångspunkten att risken för att barnet kan utsättas för något som kan medföra att barnet far illa, måste väga tungt i bedömningen (Singer, 2019). Omständigheter som kan vara viktiga i bedömningen är tidigare övergrepp, hot om övergrepp, allmän attityd till våld, missbruksproblem och psykisk sjukdom. Risken för övergrepp mot någon annan i familjen ska också tillmätas betydelse. Det är också av betydelse när i tid som våldet har inträffat (ibid.).

Singer (2019) skriver att det borde vara en självklarhet att barn inte har behov av kontakt med en förälder som riskerar att vara till skada, men att ord ofta står mot ord mellan föräldrarna. Domstolarna har mycket begränsade möjligheter att värdera de risker som barnet kan utsättas för som en följd av ett beslut om vårdnad eller umgänge. Det är därför mycket viktigt att de utredningar som socialtjänsten gör är grundliga och tydliga i sin bedömning av risken för att barnet kan fara illa. En avvägning ska ske mellan risken för barnet kan fara illa vid ett umgänge och det behov barnet har av kontakt med båda sina föräldrar (ibid.).

2.3.3 Barnets vilja med beaktande av ålder och mognad

Att hänsyn ska tas till barnets vilja med beaktande av barnets vilja och mognad är avsett att markera att det är en betydelsefull omständighet vid den prövning som ska göras i målet (Schiratzki, 2017). Vilken betydelse barnets vilja ska ges vid vårdnads mål om vårdnad och boende är svårt att avgöra och det kan vara svårt att veta om barnet blivit påverkad av påtryckningar från någon av sina föräldrar. Det kan även vara så att barnets vilja förefaller svårförenlig med barnets bästa (ibid.). Singer (2019) problematiserar att de ständigt återkommande påminnelserna om att hänsyn ska tas till barnets vilja med beaktande av barnets ålder och mognad dels ger utrymme för, men också uppmanar till, en syn på barn som objekt för vuxnas omsorger.

Före 2006 års nya vårdnadsregler tog rätten ofta hänsyn till barnets önskemål från att barnet var 12 år och uppåt (Schiratzki, 2017). Denna 12-årsräs är numera borttagen och någon lägsta åldersgräns för beaktande av barnets vilja finns inte i nuläget. Schiratzki förklarar att rättspraxis visar att barns vilja ibland har getts en avgörande betydelse vad gäller barn i åldrarna sex år och uppåt men betonar att det finns gott om undantag (2017).

2.4. Våld i nära relationer och mäns våld mot kvinnor – en tillbakablick

Våld i nära relationer är ofta ett mönster av handlingar som kan vara allt ifrån subtila handlingar till grova brott. Mer konkret är det allt ifrån att bli förlöjligad till att utsättas för våldtäkt eller allvarliga hot. Det är ofta kombinationer av fysiskt, sexuellt och psykiskt våld (Socialstyrelsen, 2021). I boken "Våld i nära relationer – socialt arbete i forskning, teori och praktik" används följande definition av begreppet våld: "*Våld är varje handling riktad mot en annan person, som genom denna handling skadar, smärtar, skrämmer eller kränker, får denna person att göra något mot sin vilka eller avstå från att göra något som den vill*" (Isdal 2017, refererad i Sinisalo & Moser Hällen, sidan 35, 2018).

Historiskt sett har mäns våld mot kvinnor betraktats som en privatsak, en fråga som skulle hanteras och hållas inom familjen. Moser Hällen & Sinisalo (2018) beskriver hur mäns våld mot kvinnor under lång tid till och med har uppfattats som en naturlig och förväntad del av den av den äktenskapliga relationen. Fram till mitten av 1800-talet hade en gift kvinna varit tvungen att utstå sin makes legala våld mot henne, men år 1864 avskaffades lagen om husaga (ibid.).

Den politiska debatt som tidigare förts om våld i nära relationer har till stor del präglats av hur våldet ska förstås och tolkas; som ett uttryck för en maktordning och maktrelation mellan män, kvinnor och barn eller som någonting normalt och accepterat som pågår mellan makar. Under 1960-talet kämpade kvinnorörelsen för att det skulle bli möjligt att väcka åtal för våldtäkt inom äktenskapet, och trots att förslaget initialt väckte stort motstånd så kriminaliserades våldtäkt inom äktenskapet år 1965 (Moser Hällen & Sinisalo, 2018). I slutet av 1970-talet börjar mäns våld mot kvinnor talas om som ett problem som rör många människor och att samhället har ett ansvar för att hantera denna problematik (Eriksson, 2003, citerad i Moser Hällen & Sinisalo, 2018). 1982 blir misshandel ett allmänt åtalbrott i Sverige (Moser Hällen & Sinisalo, 2018).

Under 1990-talet kom mäns våld mot kvinnor att allt mer förstås som ett strukturellt jämställdhetsproblem och blev därav en del av jämställdhetspolitiken (Moser Hällen & Sinisalo, 2018). År 1998 kom beslutet om att en Kvinnofridsreform skulle äga rum. Åtgärdsprogrammet omfattade skärpt lagstiftning, förebyggande åtgärder och ett bättre bemötande av våldsutsatta kvinnor. Kvinnofridsreformen resulterar i att frågan om mäns våld mot kvinnor erkänns som en offentlig angelägenhet som samhället både ska motverka och stoppa. 1998 införs även brottsbeteckningen *grov kvinnofridskränkning* i brottsbalken. I samband med att kvinnofridsreformens intågande så omnämns våldsutsatta kvinnor och deras barn för första gången i socialtjänstlagen (SoL) med syftet att lyfta denna utsatta grupp samt att socialtjänsten bör beakta att dessa människor kan vara i behov av extra stöd och hjälp. Sedan 2014 finns det allmänna råd och föreskrifter från Socialstyrelsen som på ett detaljerat styr hur socialtjänstens och hälso- och sjukvårdens arbete med våldsutsatta vuxna och barn som upplever våld (ibid.).

Att vi under denna rubrik skriver om våld i nära relationer och mäns våld mot kvinnor, motiveras av att i elva av de tolv domar vi läst är det *pappan* som är dömd för våldsbrott gentemot mamman och/eller barnen. I samtliga av de domar vi har läst har barnen drabbats på ett eller annat sätt av våldet.

2.5 Våldsbegrepp

Eveliina Sinisalo och Linn Moser Hällen beskriver i sin bok (2018) hur våld i nära relationer och mäns våld mot kvinnor tenderar att ibland kokas ner till att kretsa kring endast grovt fysiskt våld, som i juridisk mening betraktas som allvarliga brott. Men författarna betonar att våld i nära relationer även kan innefatta handlingar som inte definieras som brott enligt den rådande lagstiftningen och menar att en bredare definition av våld behövs i samhället för att kunna upptäcka både våldsamma beteendemönster hos våldsutövare och hjälpa de som utsätts för våldet.

Gällande mäns våld mot kvinnor, så lyfter flera våldsforskare fram kontroll som ett centralt begrepp, både som medel och mål, för mäns våldsutövning mot kvinnor. Med andra ord kan detta beskrivas som att mannen både använder kontrollerade och kontrollerande tekniker för att åstadkomma kontroll över kvinnans liv. Dessa olika sorters kontrollerande tekniker/våldshandlingar som män kan använda mot kvinnor i nära relationer, delas vanligtvis in i olika kategorier av våld (Brännvall, 2016, citerad i Moser Hällen & Sinisalo, 2018).

Som en konsekvens av våldets normaliseringsprocess kan vissa våldsformer förminska och bortförklaras för den som är våldsutsatt. Sinisalo och Moser Hällen (2018) belyser vikten av att professionella aktörer synliggör alla typer av våldsutövande handlingar då dessa utgör olika delar av ett större systematiskt våldsmönster.

De olika typer av våldsbegrepp som vi använder oss av i denna uppsats omfattas av de definitioner nedan som vi inhämtat från Socialstyrelsens hemsida (Socialstyrelsen, 2021):

Fysiskt våld: Kan vara knuffar, att bli fasthållen, dragen i håret, slagen eller sparkad.

Sexuellt våld: Våldtäkt eller andra påtvingade sexuella handlingar, alternativt sexuella handlingar som den utsatte inte vågar säga nej till räknas till sexuellt våld.

Psykiskt våld: Direkta eller indirekta hot eller förlöjligande. Även våld eller hot om våld mot husdjur kan räknas till den psykiska utsattheten.

Social utsatthet: Frihetsinskränkningar som isolering genom att bli hindrad från att träffa släkt och vänner eller att delta i sociala aktiviteter.

Materiellt eller ekonomisk utsatthet: Personliga tillhörigheter slås sönder eller förstörs avsiktligt. Kan även innebära att en part i en nära relation förmås skriva under papper som får negativa konsekvenser för densamme.

2.6 Barn som bevittnar/upplever våld

Anna L. Jonhed (2018) beskriver hur barn som upplevt en förälders våld mot den andre föräldern uppmärksammades och togs på allvar först i slutet av 1990-talet av samhället. Flera studier tyder på att ungefär vart tionde barn i Sverige någon gång har upplevt våld mellan närstående vuxna (Lagrådsremiss, 2021). Jonhed (2018) det problematiska i begreppet "bevittna våld" eftersom detta begrepp antyder att det våldsutsatta barnet inte skulle vara direkt utsatt av våldet, utan vara mer av en betraktare till det våld som pågår. Hon menar att många föräldrar och andra vuxna kan ha uppfattningen "att barnen nog inte märkt så mycket" av det våld som pågått i barnets närhet, men när barn tillfrågas visar det sig i de allra flesta av fall att de har en stor insikt i vad som pågår hemma.

Barn som upplevt att den ene föräldern utsatt den andre föräldern för våld beskriver ofta denna upplevelse med flera olika sinnen (Jonhed, 2018). De barn som befinner sig hemma när våldet pågår både ser och hör våldet. Ibland kan även lukten av exempelvis brännmärken av en cigarett på den våldsutsatta förälderns hud berätta för barnet vad som händer och vilket slags våld som pågår. Även om barnen inte befinner sig hemma när våldet utövats så kan de uppleva våldet genom att se konsekvenserna av ett våldstillfälle till exempel i form av omkullvälta möbler, skador eller polisingripanden. En stor del av de barn som bevittnar/upplever våld ingriper också själva aktivt mot våldet genom att exempelvis hämta eller ringa efter hjälp, genom att verbalt säga till den som slår att denne ska sluta eller genom att med sina egna kroppar försöka gå emellan för att stoppa våldet. Vidare belyser Jonhed (2018) att många barn även agerar för att förebygga att våldet uppstår eller eskalerar och exemplifierar att det kan handla om att barn stannar hemma från skolan eller bjuder hem kompisar för att på det sättet skydda den våldsutsatta föräldern mot våldet.

Den 1 juli 2021 träder en ny lag i kraft i Sverige om så kallat "barnfridsbrott" (Sveriges riksdag, 2021). Den nya lagen innebär att det kommer bli straffbart att utsätta ett barn för att se eller höra brottsliga gärningar som exempelvis att barn bevittnar vålds- och sexualbrott mellan sina föräldrar. Gärningspersonen kan dömas till fängelse i högst två år och är brottet grovt kan personen dömas för

grovt barnfridsbrott till fängelse i lägst nio månader och högst fyra år. Barnen som utsatts ska även ha rätt till en särskild brottskadeersättning (ibid.).

3. Lagtext

I detta kapitel skriver vi ut lagtext från föräldrabalken som vi anser vara relevant för vår uppsats och som vi återkommer till flera gånger i vår studie (under rubriken 3.1). Det är dock så att flera av de lagar som vi skriver om i vår uppsats, har ändrats från och med 1 juli 2021. Dessa ändringar skriver vi om under rubriken 3.2. Under rubriken 3.3 beskriver vi vad en vårdnadsutredning är, d.v.s. den utredning som vi har tagit del av för att besvara en av våra frågeställningar.

3.1 Lagar i föräldrabalken giltiga till och med 30 juni 2021:

FB 6 kap. 1 §:

“Barn har rätt till omvårdnad, trygghet och en god uppfostran. Barn har rätt till omvårdnad, trygghet och en god fostran. Barn skall behandlas med aktning för sin person och egenart och får inte utsättas för kroppslig bestraffning eller annan kränkande behandling. Lag (1983:47).”

FB 6 kap. 2 a §:

“Barnets bästa skall vara avgörande för alla beslut om vårdnad, boende och umgänge. Vid bedömningen av vad som är bäst för barnet skall det fästas avseende särskilt vid:

- risken för att barnet eller någon annan i familjen utsätts för övergrepp eller att barnet olovligen förs bort eller hålls kvar eller annars far illa och
- barnets behov av en nära och god kontakt med båda föräldrarna.

Hänsyn skall tas till barnets vilja med beaktande av barnets ålder och mognad. Lag (2006:458)”. ”

FB 6 kap. 5 § st. 2:

“Vid bedömningen av om vårdnaden skall vara gemensam eller anförtros åt en av föräldrarna skall rätten fästa avseende särskilt vid föräldrarnas förmåga att samarbeta i frågor som rör barnet. Rätten får inte besluta om gemensam vårdnad, om båda föräldrarna motsätter sig det.”

FB 6 kap. 15 § st. 1-2:

“Barnet skall ha rätt till umgänge med en förälder som det inte bor tillsammans med. Umgänget kan ske genom att barnet och föräldern träffar varandra eller genom att de har annan kontakt.

Barnets föräldrar har ett gemensamt ansvar för att barnets behov av umgänge med en förälder som barnet inte bor tillsammans med så långt möjligt tillgodoses. Särskilt förordnade vårdnadshavare har ett motsvarande ansvar.”

3.2 Lagändringar i föräldrabalken från och med 1 juli 2021

3.2.1. Ändringar i FB 6 kap. 5 § st. 2

Från och med 1 juli 2021 infördes flera ändringar i föräldrabalken. Vi kommer först och främst skriva om de ändringar som skett i FB, 6 kap. 5 §, andra stycket. Detta är hur bestämmelsen såg ut fram till 30 juni 2021:

Vid bedömningen av om vårdnaden skall vara gemensam eller anförtros åt en av föräldrarna skall rätten fästa avseende särskilt vid föräldrarnas förmåga att samarbeta i frågor som rör barnet. Rätten får inte besluta om gemensam vårdnad, om båda föräldrarna motsätter sig det.

Detta är hur bestämmelsen (FB, 6 kap. 5 § st. 2) sett ut från och med 1 juli 2021:

Vid bedömningen av om föräldrarna ska ha gemensam vårdnad eller om en av dem ska ha ensam vårdnad ska rätten fästa avseende särskilt vid föräldrarnas förmåga att sätta barnets behov främst och ta ett gemensamt ansvar i frågor som rör barnet.

För att summera ovanstående stod det i lagrummet, till och med 30 juni 2021, att vid bedömningen av huruvida vårdnaden ska vara gemensam eller om en av föräldrarna ska få ensam vårdnad, så ska rätten *”fästa avseende särskilt vid föräldrarnas förmåga att samarbeta i frågor som rör barnet”*. Det står även att rätten inte får besluta om gemensam vårdnad, ifall båda föräldrarna motsätter sig det.

Från och med 1 juli 2021 ändrades denna bestämmelse (FB, 6 kap. 5 §, st. 2) till att rätten ska fästa avseende särskilt vid föräldrarnas förmåga att sätta *”barnets behov främst och ta ett gemensamt ansvar i frågor som rör barnet”* – den tidigare formuleringen om att fästa avseende vid föräldrarnas förmåga att samarbeta i frågor som rör barnet togs alltså bort. Man tog även bort bestämmelsen där det står att rätten inte får besluta om gemensam vårdnad ifall båda föräldrarna motsätter sig det. Detta har lett till att domstolar – från och med den 1 juli 2021 – kan döma till gemensam vårdnad även i fall där båda föräldrarna motsätter sig det (till skillnad från tidigare när det inte har varit möjligt att döma mot *båda* föräldrarnas vilja).

I regeringens proposition *Ett stärkt barnrättsperspektiv i vårdnadstvister* (2020/21:150) går det att läsa de bakomliggande tankarna till förändringen av lagen och nedan följer en kort redogörelse för vad som ligger bakom dessa ändringar. Till att börja med kommer vi gå in på skälen bakom att *”...föräldrarnas förmåga att samarbeta i frågor som rör barnet”* från och med 1 juli 2021 ersatts med *”...föräldrarnas förmåga att sätta barnets behov främst och ta ett gemensamt ansvar i frågor som rör barnet”*. Den utredning som regeringen har tillsatt, konstaterar att det genom denna formulering hamnat ett alltför stort fokus på hur föräldrarnas samarbete ser ut och att detta i vissa fall kan leda till en ökad konflikt mellan föräldrarna (prop. 2020/21:150). I vårdnadstvister kan ett för stort fokus hamna på att den ena föräldern lyfter fram den andre förälderns brister för att visa på de samarbetsproblem som finns, vilket riskerar att öka föräldrarnas konflikt (ibid.).

Utredarna menar att samarbetsproblemen ofta kan röra sig om frågor som inte direkt är knutna till den juridiska vårdsnaden om barnet och menar även att ensam vårdnad inte automatiskt innebär att barnet påverkas i lägre grad av föräldrarnas konflikt (prop. 2020/21:150). Det kan t.ex. handla om att den ena föräldern tvivlar på den andre förälderns förmåga att tillgodose barnets behov i olika avseenden. Utredningen konstaterar också att domstolarna i praktiken många gånger inte ställer särskilt höga krav på föräldrarnas samarbetsförmåga vid bedömningen av om vårdsnaden ska vara gemensam och bestämmelsen (FB, 6 kap. 5 § st. 2) ger enligt utredningen inte på bästa sätt uttryck för de överväganden som bör göras när beslut skall fattas gällande om vårdsnaden ska vara gemensam eller ensam (ibid.).

Regeringen menar, i likhet med flertalet remissinstanser, att genom att rikta fokus mot föräldrarnas förmåga att ta ett gemensamt ansvar i frågor om barnet, i stället för vid föräldrarnas samarbetsförmåga, så hamnar ett tydligare fokus på barnet och konsekvenserna för barnet. Incitamentet för parterna att agera på ett sätt som inte driver på en konflikt kan då öka, liksom viljan att hitta lösningar på gemensamma problem (prop. 2020/21:150). Genom att förflytta fokus från föräldrarnas samarbetsförmåga till föräldrarnas gemensamma ansvar för barnet stärks även barn- och barnrättsperspektivet och på sidan 71 (prop. 2020/21:150, s. 71) lyfts det fram att barnets bästa ska vara överordnat föräldrarnas samarbetsförmåga. Sigtuna, Sollentuna och Upplands Väsby kommuner anför att det här är ett perspektivskifte som innebär en ökad uppmärksamhet på det som är fungerande i familjen (prop. 2020/21:150).

Av propositionen (prop. 2020/21:150) tydliggörs vad skillnaden är mellan att ta ett ”gemensamt ansvar” och att ha en samarbetsförmåga. Att ta ett gemensamt ansvar innebär att föräldrarna kan lösa frågor som rör barnet och som omfattas av vårdnadsansvaret, exempelvis fatta beslut om barnens skolval. Kontakten mellan föräldrarna kan ske både muntligt och skriftligt och den behöver inte vara särskilt omfattande; det är därmed möjligt att ta ett gemensamt ansvar även om föräldrarnas samarbete i praktiken är mycket begränsad (prop. 2020/21:150, s. 72). Barnets bästa och barnets rätt till delaktighet ska också beaktas i varje beslut (ibid.).

Den andra lagändringen som trädde i kraft den 1 juli 2021, ger domstolar möjligheten att döma till gemensam vårdnad även om båda föräldrarna motsäger sig det. I propositionen (2020/21:150) beskrivs att domstolar innan lagändringen tvingats döma till ensam vårdnad i vårdnadsfall där båda föräldrarna motsatt sig det, även om domstolen haft uppfattningen att gemensam vårdnad hade varit till barnets bästa. Enligt utredningen ansåg man det vara en brist att föräldrarnas inställning skulle kunna hindra valet av en vårdnadsform. Med anledning av detta genomfördes den lagändringen (som trädde i kraft 1 juli 2021). Lagändringen gör det alltså möjligt att döma till gemensam vårdnad även i de fall som båda föräldrarna motsätter sig det.

Flera remissinstanser som yttrat sig i frågan tillstyrker eller invänder inte mot förslaget om att en domstol ska kunna besluta om gemensam vårdnad även om båda föräldrarna motsätter sig den vårdnadsformen (prop. 2020/21:150). Det finns dock många remissinstanser som avstyrker eller är

kritiska till förslaget, bl.a. Haparanda tingsrätt, Barnombudsmannen, Socialstyrelsen, Föreningen Enastående föräldrar i Göteborg, Rädda barnen, Stiftelsen Allmänna Barnhuset, Stockholms universitet, Juridiska fakultetsstyrelsen vid Lunds universitet och Umeå kommun. Flertalet av dessa tvivlar på om ett beslut om gemensam vårdnad verkligen kan anses vara till barnets bästa när båda föräldrarna motsätter sig den vårdnadsformen. Exempelvis anser Riksorganisationen *GAPP – Glöm aldrig Pela och Fadime* att domstolen aldrig bör döma till gemensam vårdnad när familjen befinner sig i en hederskultur (prop. 2020/21:150). De menar att vårdnadstvister inom hedersrelaterat förtryck per definition innebär att mamman har utsatts för våld, övergrepp eller annan kränkande behandling vilket innebär att ett gemensamt ansvar enligt föreningen inte är möjligt (ibid.).

I utredningen tydliggörs avsikten med att domstolen ska få en möjlighet att besluta om gemensam vårdnad även när båda föräldrarna motsätter sig det; att markera att det alltid är *barnets bästa* som i varje enskilt fall ska vara avgörande i målet inte föräldrarnas inställning. I propositionen betonas dock sedan tidigare gällande rätt; att möjligheten att döma till gemensam vårdnad mot *en* förälders vilja ska användas med stor försiktighet och lyhördhet. Avsikten med den kommande ändringen är inte att det ska bli enklare att döma till gemensam vårdnad, och särskilt inte i de fall då det förekommit våld (prop. 2020/21:150). Följande står i prop. 2020/21:150, s. 75:

Regeringen vill också understryka att det självfallet är så att det i en situation där det förekommit våld eller andra former av övergrepp från en förälders sida i princip alltid är bäst för barnet att den föräldern inte får del i vårdnaden. Det är, vilket även några remissinstanser är inne på, knappast möjligt att tillgodose barnets behov av trygghet och omsorg inom ramen för en gemensam vårdnad om den ena föräldern gör sig skyldig till övergrepp mot den andra föräldern eller någon annan i familjen.

För att det ska dömas till gemensam vårdnad mot båda föräldrarnas vilja, så måste det anses vara till barnets bästa i varje enskilt fall (prop. 2020/21:150). Om föräldrarna inte anger några skäl för sin inställning kan det inte heller utgöra tillräckligt underlag för att det ska bli fråga om att besluta om gemensam vårdnad - när båda föräldrarna motsätter sig det. Det behöver tydligt framgå att föräldrarna har förmåga att ta gemensamt ansvar i vårdnadsfrågor som behöver lösas. Motala kommun lyfter fram att det t.ex. kan handla om situationer där konflikter handlar om frågor som inte är direkt kopplat till vårdnadsansvaret, samtidigt som båda föräldrarna är måna om barnets bästa och, trots att de har ett lågt förtroende för varandra, visar att de kan fatta nödvändiga beslut tillsammans (ibid.).

Enligt propositionen (2020/21:150) kommer beslut om gemensam vårdnad mot båda föräldrarnas vilja främst användas i situationer där föräldrarna redan har gemensam vårdnad och det anses vara till barnets bästa att den vårdnadsformen består. Det kan dock komma att användas även i andra fall, då domstolen anser att det är till barnets bästa.

3.2.2. Ändringar i FB 6 kap. 2 a § samt ny bestämmelse (FB 6 kap. 2 b §)

Nedan följer en redogörelse för bakomliggande faktorer till ändringarna i FB 6 kap. 2 a § enligt proposition 2020/21:150. Från och med 1 juli 2021 togs meningen ”Hänsyn skall tas till barnets vilja

med beaktande av barnets ålder och mognad” bort från lagrummet FB 6 kap. 2 a §. Den 1 juli 2021 trädde dessutom en ny bestämmelse i kraft, nämligen FB 6 kap. 2 b §, i vilken det står om barns möjlighet att framföra sina åsikter och barns rätt att få information. Det har tidigare inte funnits någon bestämmelse i föräldrabalken som reglerar barns rätt till *information* så detta är nytt. Dessutom byts ordet ”vilja” ut mot ordet ”åsikter” (prop. 2020/21:150).

Följande formulering ingår i FB 6 kap. 2 a § - 2 b § från och med 1 juli 2021:

“2 a § Barnets bästa ska vara avgörande för alla frågor om vårdnad, boende och umgänge.

Vid bedömningen av vad som är bäst för barnet ska det fästas avseende särskilt vid

- risken för att barnet eller någon annan i familjen utsätts för övergrepp eller att barnet olovligen förs bort eller hålls kvar eller annars far illa, och
- barnets behov av en nära och god kontakt med båda föräldrarna. *Lag (2021:528)*.

2 b § Barnet ska få information och ges möjlighet att framföra sina åsikter i frågor om vårdnad, boende och umgänge.”

Barnets åsikter ska tillmätas betydelse i förhållande till barnets ålder och mognad. *Lag (2021:528)*.”

I propositionen lyfts det upp att barns rätt till information är central för att ett barn ska kunna utöva sin rätt till delaktighet, men det har tidigare saknats en uttrycklig reglering i föräldrabalkens sjätte kapitel om barns rätt till information (prop. 2020/21:150). Dessutom begränsas barns rätt till delaktighet av att samtal med barnet i frågor om vårdnad, boende och umgänge kräver vårdnadshavarnas samtycke då barnet inte uppnått den ålder och mognad som krävs för att själv bestämma över sin medverkan (*ibid.*).

I regeringens utredning konstateras att det är vanligt att barns åsikter och hur de har beaktats inte framgår av utredningar och i domar avseende vårdnad, boende och umgänge och bristerna är störst vad gäller yngre barn (prop. 2020/21:150). Enligt regeringens utredning hålls enskilda samtal med äldre barn som regel men enskilda samtal hålls som utgångspunkt *inte* med barn i åldrarna 1-5 år och de barnens åsikter finns sällan med i de upplysningar eller utredningar som domstolen tar del av. Ju äldre barnet är, desto vanligare är det att barnets åsikter presenteras och att domstolens avgörande överensstämmer med barnets inställning. Regeringen anser att barns rätt att komma till tals och bli delaktiga i mål om vårdnad, boende och umgänge behöver stärkas ytterligare och särskilt vad gäller yngre barn (*ibid.*).

Med bakgrund av detta infördes en ny bestämmelse (FB, 6 kap. 2 b §) i Föräldrabalken den 1 juli 2021, vilken reglerar barns rätt att få information samt barns rätt att komma till tals. Liknande bestämmelser om barns rätt till information har införts i annan lagstiftning, exempelvis SoL 11 kap. 10 §. Några remissinstanser, bland annat Rädda Barnen, vill ha ett tydliggörande om vad rätten till information innebär och vem som är ansvarig för att rättigheten uppfylls. I propositionen står det att det är personen som samtalar med barnet som ansvarar för att barnet får relevant information och att

det är domstolen som har det övergripande ansvaret för att säkerställa att barnets rättigheter tillgodoses.

För att ett barn ska kunna komma till tals och uttrycka sina åsikter på ett adekvat sätt, behöver hen först ta del av den information som krävs för att kunna sätta sig in i frågan och överblicka konsekvenserna (prop. 2020/21:150). Barnet behöver också nås av information om hur uppgifterna som barnet lämnar kommer att användas och vilken betydelse barnets uppgifter kan komma att få. Lagrådets förslag var att även lägga till i lagtext att vid inhämtandet av åsikter från barnet samt när information lämnas till barnet, ska detta anpassas till barnets ålder och mognad. Regeringen ställde sig emot detta och hänvisade till att utgångspunkten måste vara att ett barn kan bilda åsikter, även om barnet kanske inte kan uttrycka åsikterna verbalt (ibid.).

Att ordet ”vilja” tidigare använts är enligt propositionen 2020/21:150 en förklaring till att samtal med yngre barn inte skett i den utsträckning som eftersträvats. Det ligger i sakens natur att yngre barn kan ha svårt att uttrycka eller ange en bestämd vilja eller inställning i en fråga om vårdnad, boende och umgänge (2020/21:150). I förhoppning om att fler barn ska komma till tals föreslog därför regeringens utredning att ordet ”vilja” ska ersättas med ”åsikter eller inställning”. Regeringen kom fram till att det är tillräckligt att byta ut ordet till enbart ”åsikter”, varpå detta är ordet som används i FB, 6 kap. 2 b § andra stycket, sedan 1 juli 2021: *Barnets åsikter ska tillmätas betydelse i förhållande till barnets ålder och mognad*. Genom att använda uttrycket “åsikter” tydliggörs att det inte handlar om att barnet måste ta ställning i specifika frågor och enligt regeringen kan det här stärka särskilt yngre barns rätt att komma till tals. Likaså kan rätten att komma till tals stärkas för de barn som inte vill ta ställning mellan sina föräldrar (ibid.).

I FB 6 kap. 2 b § står det med att barnets åsikter ska tillmätas betydelse i förhållande till barnets ålder och mognad, vilket även stått med tidigare (med skillnaden att ordet “åsikter” är nytt). Av propositionen framgår att detta, precis som tidigare, innebär att hänsyn ska tas i högre grad till de äldre barnens åsikter än till de yngre barnens (prop. 2020/21:150). Det betonas i propositionen att enbart *ålder* inte kan avgöra vikten av ett barns åsikter och hur mycket ett barn förstår är inte på ett entydigt sätt behöver vara knutet till barnets biologiska ålder. Mognad avser förmågan att förstå och bedöma konsekvenserna av en särskild fråga, därmed ska den fortlöpande utvecklingen av barnets förmågor beaktas (ibid.).

3.3 Vårdnadsutredningar

Innan domstolen avgör ett mål eller ärende om vårdnad, boende och umgänge ska socialnämnden ges tillfälle att lämna upplysningar och om det behövs en utredning utöver nämndens upplysningar, får rätten uppdra åt socialnämnden eller ett annat organ att utse någon att verkställa den. Detta regleras i FB, 6 kap. 19 § (Singer, 2019). Om det inte är olämpligt, ska den som verkställer utredningen försöka klarlägga barnets inställning och redovisa den för rätten samt lämna förslag till beslut, vilket framgår av fjärde stycket i lagtexten.

Målsättningen är alltid att mål som rör barn ska avgöras så snart som möjligt och domstolen kan fastställa riktlinjer för utredningar, exempelvis att den ska inriktas på specifika förhållanden eller att ta reda på barnets vilja (Singer, 2019). Domstolen ska även ange en tidpunkt för när utredningen ska vara gjord. Det brukar anses rimligt med en handläggningstid på 3-4 månader men många utredningar tar mycket längre tid än så (ibid.).

I vissa fall fattar domstolen *interimistiska* beslut i avvaktan på att vårdnadsmålet avgjorts genom dom eller ett avtal som godkänts av socialnämnd (Singer, 2019). Detta framgår av FB 6 kap. 20 §. Det interimistiska beslutet kan avse vem barnet ska bo med och hur/om umgänge ska regleras fram till dess att målet handläggs i domstol. Domstolen har möjlighet att begära in information från socialnämnden inför de interimistiska besluten, så kallade snabbupplysningar, vilket framgår av andra stycket i lagtexten. Snabbupplysningarna behöver inte innehålla någon rekommendation om beslut (Singer, 2019).

4. Tidigare forskning

I detta kapitel presenterar vi svensk forskning från tre olika svenska studier, *Stöd till barn som bevittnat våld mot mamma - resultat från en nationell utvärdering* (Broberg m.fl., 2011), *I skuggan av pappa – familjerätten och hanteringen av fädrens våld* (Eriksson, 2003) och *Barns röster i vårdnadstvister – om verkställighet och professionellas riskbedömningar* (Röbäck, 2012). Anledningen till att vi inte använt oss av någon internationell forskning beror främst på att vi i vår uppsats undersöker uppsatsens forskningsområde utifrån en svensk kontext, d.v.s. hur tingsrätten i Sverige dömer i vårdnadsmål där en förälder dömts för våldsbrott inom familjen.

4.1 Stöd till barn som bevittnat våld mot mamma - resultat från en nationell utvärdering

Studien, *Stöd till barn som bevittnat våld mot mamma - resultat från en nationell utvärdering* (Broberg m.fl., 2011), har koppling till vårt forskningsområde då den belyser något mycket viktigt gällande våldsutsatta barn, nämligen hur dessa barn påverkas av att ha bevittnat våld samt vilket stöd som var av betydelse för dessa barn. I studien deltog barn där samtliga hade bevittnat att deras mamma hade utsatts för våld av sin manliga partner. Över 60 procent av barnen hade själva blivit utsatta för våld av samme förövare som utsatt deras mamma för våld, vilket för det mesta var barnets pappa. Rapporten baserades på mammors skattningar av 295 barn mellan 3 och 13 år. Utöver detta så deltog 64 barn i åldern 9-13 år som informanter i studien.

Studiens syfte var att studera och utvärdera förändringar i barns hälsa och välbefinnande efter stödinsatser till barn som bevittnat våld mot sin mamma. De flesta av barnen som ingick i studien levde i familjer där föräldrarna hade gemensam vårdnad, och där barnet hade regelbundet umgänge med sin pappa. Situationen för dessa familjer innebar, trots faktumet att det hade förekommit våld

från pappan gentemot mamman, att föräldrarna behövde ha fortsatt regelbunden kontakt med varandra. Även bland de barn som själva hade utsatts för våld, så förekom umgänge med deras pappor.

Hälften av mammorna i studien uppgav att mannen som utsatt dem för våld även var föremål för ett åtal eller en rättegång på grund av misshandel och/eller att mamman hade någon juridisk tvist med mannen i fråga exempelvis angående vårdnad, boende, umgänge eller annat. Trots att situationen såg ut som den gjorde för deltagarna, såg man i studien att både riskbedömningar och barnens egen säkerhet var dåligt uppmärksammade områden inom såväl socialtjänsten som barn- och ungdomspsykiatri. Författarna upptäckte alltså en märkbar frånvaro av riskbedömningar ur barnets perspektiv och underströk att det finns god anledning att fundera kring vilken risk som barn löper av att utsättas för eller bevittna hot eller våld i samband med kontakten som är nödvändig för att föräldrarna ska kunna upprätthålla ett umgänge.

I studien betonas även att det saknades kunskap om vilken betydelse det egentligen har för ett barns hälsa och utveckling att ha regelbundet umgänge med en pappa som har utsatt barnet och barnets mamma för våld. I studiens resultatdel såg man överlag att barns hälsa och välbefinnande förbättrades efter att de hade fått stödinsatser. Men man fann även att i de fall där barnens mammor fortsatte att utsättas för våld av sin partner så skedde ingen förbättring av barnens hälsa, snarare såg man i dessa fall att den försämrades. Man såg i studien att det hade stor betydelse för barnens hälsa om våldet upphörde och kunde konstatera att just åtgärder som uppmärksammar och stoppar våldet så att barnen och mammorna får skydd har stor betydelse för om barnet ska kunna tillgodogöra sig olika insatser (ibid).

4.2 I skuggan av pappa – familjerätten och hanteringen av fäders våld

I Maria Erikssons studie, *I skuggan av pappa – familjerätten och hanteringen av fäders våld* (2003) beskrivs två syften med studien; dels att belysa hur hanteringen av pappors våld i samband med skilsmässor och separationer i ett nutida Sverige ser ut, samt att analysera hur kön, släktskap och ålder konstrueras och konstrueras i relation till varandra när det handlar om pappors våld. I Erikssons studie genomfördes tematiskt strukturerade intervjuer med våldsutsatta mödrar och familjerättssekreterare.

Då vi i vår uppsats bland annat velat undersöka vilken betydelse förekomsten av våld får i bedömningen av "barnets bästa" i tingsrättens domskäl, så är Maria Erikssons studie relevant att använda oss av. Inom ett annat forskningsområde hade det eventuellt kunnat vara en nackdel att använda sig av en studie som är skriven för nästan 20 år sedan, men då Eriksson i sin studie belyser just hanteringen av själva våldet i samband med separationer och skilsmässor och vi i vår studie även intresserar oss för detta så bedömer vi Maria Erikssons studie i allra högsta grad är relevant även idag och belyser viktiga frågor som kan kopplas till vår uppsats.

Eriksson (2003) belyser hur det inom forskning om män generellt sett har funnits ett intresse för själva våldsutövandet från pappor och män i omsorgspositioner. Vidare beskriver hon att den problemformulering som kan kopplas till det politiska området *våld i nära relationer* i stort sett är helt frånvarande och menar att detta kan förstås som att makt kopplat till kön inte är ett relevant perspektiv och att våld är ett marginellt problem som saknar tydliga implikationer för vårdnads- och umgängesfrågor efter en separation eller skilsmässa (ibid).

I studien pekar Eriksson (2003) på att det finns luckor och oklarheter i lagstiftningens förarbeten om våld, vårdnad, boende och umgänge och att dessa oklarheter ger domstolarna ett stort handlingsutrymme när politiken omsätts i rättspraxis. Här lyfter hon fram hur det i praktiken ofta råder ett perspektiv att en våldsam pappa ses som en fullgod vårdnadshavare och "umgängesförälder" tills dess att motsatsen bevisats (ibid).

Eftersom utgångspunkten i svensk lagstiftning är att det bör vara umgänge och gemensam vårdnad för separerade föräldrar, så hamnar bevisbördan på mammorna att visa att det finns tillräckligt starka skäl som talar emot umgänge och/eller gemensam vårdnad (Schiratzki, 1997, citerad i Eriksson, 2003). Eriksson belyser även hur pappor som utövar våld inte på motsvarande sätt behöver visa att de uppfyller tillräckliga kriterier på att vara fullgoda som vare sig vårdnadshavare eller som umgängesförälder. Detta trots att de utövat våld mot barnens mammor (ibid.).

Eriksson (2003) refererar även till en avhandling om tingsrättens hantering av vårdnadskonflikter, där det framkommit att misshandel mellan en förälder gentemot den andra föräldern inte anses ha någon betydelse om den inte har blivit fastställd i en dom och initierats innan separationen påbörjades. Inte heller beaktades om barnet hade bevittnat eller upplevt misshandeln (ibid). Detta menar Eriksson skulle kunna tolkas som - att det anses viktigare att barn har tillgång till sina pappor än att de har tillgång till skydd, men detta även tyder på att i praktiken så går generellt pappors intressen före barnens och mammornas intressen (ibid).

Eriksson (2003) synliggör den patriarkala ordning som råder: nämligen att pappornas handlingsutrymme är stort – medan barnens och mammornas är mer begränsade. Hon belyser vidare hur en pappa i Sverige både kan finna stöd för sina krav på vårdnad och umgänge i offentliga diskurser och i användandet av juridiken, för att få tillgång till sina barn. Men när det gäller pappors våld mot mammor så är de juridiska verktyg begränsade som mamman kan använda sig av, för att skydda sig och sina barn, i alla fall i praktiken. Detta resulterar i att det förs en politik som konstruerar en kontext som kan ses som möjliggörande gällande pappors tillgång till barn, men hindrande när det gäller arbetet mot pappors våld och skyddandet av mammor och barn efter skilsmässor och/eller separationer (ibid).

Eriksson (2003) lyfter fram att detta inte har formulerats som ett politiskt problem, det vill säga som ett problem som är beroende av kollektiva lösningar, inte individuella. Vidare belyses hur det inom området *separationer* finns en bristande diskussion gällande fall där en pappas närvaro och sammanhållandet av familjen efter separationen har negativa konsekvenser för mamman och

barnet/barnen. Här menar Eriksson att makt knuten till faderspositionen inte problematiseras i tillräcklig utsträckning. Hon beskriver även hur en undermålig hantering av mäns våldsutövande, kan definieras som en del av orsaken till våldet. En politisk och professionell hantering genom icke-hantering kan därav definieras som en del av orsaken till pappors våld mot mammor och barn i Sverige idag (ibid).

I avhandlingens avslutande del ställer sig Eriksson (2003) några frågeställningar: kommer våldsutövande pappor systematiskt krävas på ansvarstagande för sitt beteende och förändring framöver? Kommer domstolarna att göra ingående riskbedömningar när pappor är eller har varit våldsamma mot mammor och/eller barn och kommer barns och mammors intressen inte längre att stå i skuggan av pappa framöver?

Eriksson (2003) besvarar frågeställningarna med att konstatera att framtiden får utvisa vilka förändringar som kommer att ske och att dessa är beroende av vilken politik som kommer att bedrivas - kopplat till kön, släktskap och ålder - i såväl offentlig politik som i vardaglig praktik (ibid).

4.3 Barns röster i vårdnadstvister – om verkställighet och professionellas riskbedömningar

I inledningen av sin avhandling belyser Karin Röbäck (2012) hur barns situation inte bara är en angelägenhet för den enskilda familjen utan att frågor som är kopplade till detta område är en angelägenhet för hela samhället. Röbäck tar upp hur det inom många olika områden – bland forskare, politiker och praktiker – diskuteras vikten av att sätta barnet i centrum, att ha fokus på barnet samt belyser hur principen om *barnets bästa* har implementerats inom flertalet områden. Men hon pekar även på komplexiteten i att det finns många olika tolkningar av vad som menas med barnets bästa.

Röbäcks avhandling handlar om barn och föräldrar som befinner sig i rättsliga tvister efter en separation och hur de professionella aktörerna i dessa processer låter barnen bli delaktiga respektive ser till hur de kan skyddas från olika former av utsatthet. I Röbäcks avhandling undersöks sociala såväl som rättsliga konstruktioner av barn, barndom och barns bästa och det övergripande syftet med avhandlingen är att studera hur professionella argumenterar kring och bedömer barn och deras situation i verkställighet av vårdnads-, boende- och umgänges mål.

Röbäck beskriver vidare hur hennes avhandling handlar om barns möjlighet att komma till tals och få sin vilja beaktad samt vilka risker som beskrivs för barn och hur dessa risker sedan bedöms i de beslut som fattas. Hennes empiriska material består av två studier av verkställighetsdomar från åren 2001 respektive 2007. Den första studien omfattar skriftliga domar samt en aktstudie av utvalda ärenden, intervjuer med professionella aktörer och en enkät riktad till föräldrar. I den andra studien granskas verkställighetsdomar efter införandet av den familjerättsliga reform som genomfördes 2006. Röbäck förklarar innebörden av verkställighet, som innebär att en förälder kan väcka talan hos rätten om den andre föräldern vägrar att följa gällande avtal eller dom om vårdnad, boende eller umgänge enligt 21 kap. i föräldrabalken. Huvudregeln är att beslutet ska verkställas om det inte är uppenbart att

detta är oförenligt med barnets bästa. Utöver detta ska rätten även beakta barnets vilja och den risk som finns att barnet ska fara illa, före själva verkställighetsbeslutet.

Röbäck beskriver att ett begrepp som *umgänge* talas om som en rättighet för just barn, medan en förälder däremot inte sägs ha någon absolut rätt till umgänge med sitt barn. Hon skriver att det paradoxalt nog endast är föräldrar som kan kräva umgänge med sitt barn genom verkställighet, inte tvärtom.

Röbäck exemplifierar två typer av fall när ett barns bästa inte helt tydligt är betjänt av kontakt med en förälder; när det exempelvis har funnits en historia av våld i hemmet eller andra väldigt svårösta konflikter och belyser hur det inom forskningen diskuteras hur inblandade professionella ska balansera mellan barns behov av båda sina föräldrar samt barns behov av trygghet och skydd. Vid bedömningen av vad som är barnets bästa, så låg tonvikten tidigare på själva umgänget men efter 2006 års vårdnadsreform blev det ett tydligare fokus på riskbedömningen i avgörandet kring vad som ansågs bäst för barnet (FB 6 kap. 2a §). Den förstärkta skrivningen i lagen innebär att barnets kontakt med båda föräldrarna inte får tillämpas om det är på bekostnad av barnets skydd (SOU 2005:43, s 198).

I sin slutdiskussion belyser Röbäck hur barnen i hennes studie i vissa fall framkom i samband med att rätten resonerade om barnet/barnens vilja. Men samtidigt så använde sig rätten av flertalet argument för att *inte* ta barnets vilja i beaktande genom att föra fram argument där barnen snarare betraktades som objekt än som aktörer, genom att de exempelvis bedömdes vara påverkade av sina mammor. Detta innebär att barnens vilja inte beskrevs som "deras verkliga vilja" utan som objekt för föräldrarnas påverkan.

Röbäck kunde även konstatera att totalt sett så verkade föreställningen om det generella barnets behov av kontakt med båda sina föräldrar, väga tyngre än behovet av att låta enskilda barn komma till tals eller få sitt skyddsbehov tillgodosett. Röbäck beskriver hur det utifrån tanken att det både generellt och långsiktigt anses bra för barn att ha kontakt, så kunde rätten "bortse" från barnens röst *här och nu* och vad som händer under specifika umgängestillfällen när barnet träffar sin umgängesförälder.

Röbäck beskriver även hur borttagandet av 12-årsgränsen, verkar ha möjliggjort för barn i olika åldrar att få sin vilja beaktad och till och med varit avgörande för rättens beslut. I de fall där barnens vilja framkommer, så verkar barnens vilja få större genomslag. Däremot förhåller sig Röbäck kritisk till vilka barn som faktiskt *blir* lyssnade på, detta utifrån att barnens vilja inte alls nämns i mer än hälften av domarna.

Vidare belyser Röbäck hur diskurser kring barns bästa och könsneutrala skrivningar kan bidra till att osynliggöra både olika föräldrapraktiker samt könsaspekter av föräldraskapet. I sina resultat visar Röbäck på stora olikheter av föräldrarnas praktik, som delvis var kopplade till om de var boende- eller umgängesförälder, men Röbäck såg en än mer tydlig koppling till förälderns kön och kunde här konstatera att dessa resultat inte diskuteras av rätten.

Röbäck lyfter fram en möjlig förklaringsmodell till detta; att man från rättens håll inte önskar se dessa *olikheter* mellan mammor och pappor, då detta i sin tur skulle kunna belysa att samhället inte lyckats infria det könsneutrala och jämställda föräldraprojektet så som det betonas i politikens retorik. Vidare argumenterar Röbäck för att ett synliggörande av att det faktiskt existerar skillnader i föräldraskap, skulle kunna bidra till att en del föräldrar kan förbättra sitt föräldraskap och detta skulle i sin tur kunna vara en främjande faktor för jämställdhet.

Kopplat till detta område ställer Röbäck frågan vad som är viktigast – ett föräldraskap som är jämställt eller att barnet har en säker kontakt med båda sina föräldrar? Röbäck menar att rättens generella beskrivningar av föräldrar och barn samt förbiseendet av att lyfta fram skillnader i föräldraskapet riskerar att just osynliggöra de risker som ett bristande föräldraskap innebär för barnet.

Här menar Röbäck att om det viktigaste är att ett barn ska kunna upprätta ett visst umgänge med en förälder trots sin bristande föräldraförmåga/bristande föräldraansvar, så kanske man från rättens sida även behöver vara tydlig med att den andre föräldern då behövs än mer och används som en sorts garanti för att barnets bästa ska kunna upprätthållas och tillgodoseas – och att det via den ”trygga” föräldern ingår ett ansvar för att skydda barnet.

Röbäck belyser det orimliga i att använda sig av en generell retorik om två jämställda föräldrar, som förväntas göra samma saker fastän föräldrarna har uppenbara skillnader i sitt föräldraskap i form av en bristande respektive fungerande föräldraförmåga.

5. Teoretiska utgångspunkter, metod och forskningsetiska överväganden

Vi har valt att analysera vårt material utifrån ett *rättsdogmatiskt* perspektiv och även utifrån ett *rättssociologiskt* perspektiv, vilket är de vanligaste inriktningarna inom rättsvetenskap (Hollander & Alexius Borgström, 2009). Rättsvetenskapen tar sin utgångspunkt i rätten medan rättssociologin avstamp i samhällsförhållanden av något slag (Nääv & Zamboni, 2018). För att knyta an till vår egen uppsats så är det inom rättsdogmatiken av intresse att känna till hur tingsrätten dömer i vårdnadstvister utifrån lagstiftning, medan rättssociologins intresse ligger i vad domen betyder för gärningsmannen, för brottsoffret och samhället.

Vi har valt att använda oss av båda dessa perspektiv i vår studie eftersom vi undersöker hur tingsrätten dömer i vårdnadsmål där en förälder är dömd för våldsbrott inom familjen. Rättsdogmatiken lämpar sig väl för läsandet och tolkandet av olika rättskällor. Men då vi även är intresserade av att förstå vilken påverkan tingsrättens tillämpning av rättskällorna kan få för det våldsutsatta barnet i vårdnadsmålen samt för barnets våldsutsatta förälder, så kommer vi även använda oss av ett rättssociologiskt perspektiv i studien. Vi kan genom den infallsvinkeln diskutera, problematisera och analysera kring gällande lagstiftning och praxis i vårdnadsmål där det förekommit våld inom familjen.

Vi använder oss av ett rättsdogmatiskt perspektiv i vår analys, då vi kopplar vårt resultat till lagar, förarbeten och kunskapsläge. Vi använder oss av ett rättssociologiskt perspektiv i uppsatsens diskussionsdel.

5.1 Rättsdogmatik

Lagar och andra författningstexter som har antagits och trätt i kraft används av alla som behöver veta vad som är gällande rätt inom olika samhällsområden. Vanligtvis används rättsdogmatisk metod för att fastställa hur olika författningstexter ska tolkas och tillämpas (Hollander & Alexius Borgström, 2009).

Juridiken kan beskrivas som en konfliktlösnings- eller problemlösningsteknik (Hydén, 2001, Hollander & Alexius Borgström, 2009, s. 13) där rätten många gånger får en legitimerande roll genom att den ger stöd åt redan existerande föreställningar och idéer i samhället (Hollander & Alexius Borgström, 2009).

Lagar och andra författningar kompletteras av andra rättskällor (Hollander & Alexius Borgström, 2009). Den som ska studera rättsnormernas fulla innebörd bör vanligen beakta flera olika sorters textmaterial. Så vad som är den gällande rättens innehåll fastställs genom analys och sammanvägande tolkning av många olika rättskällor. För alla som använder sig av rättsdogmatisk metod, som exempelvis forskare, domare, advokater och socionomer m.fl. så har arbetsmetoden samma utformning (ibid.).

Den rättsdogmatiska metoden kan inte förändras i någon större utsträckning och därmed är den paradigmatiskt slutet. Denna metod kan förstås som att den utgår från ett slags domarperspektiv, vars syfte är att på ett auktoritativt tillvägagångssätt fastställa, tolka och organisera rättsnormernas innehåll (Hydén, 2011, refererad i Hollander & Alexius Borgström, 2009, s. 11).

De textmaterial som i Sverige räknas som rättskällor är bl.a. författningsarbeten, förarbeten, prejudikat, sedvanerätt, JO-uttalanden, myndighetsrekommendationer och rättsvetenskapliga arbeten som även kallas doktriner (Hollander & Alexius Borgström, 2009). Enligt den rättsdogmatiska tolkningsmetoden så är de olika rättskällorna hierarkiskt rangordnade där författningstexter, främst bestående av lagar och förordningar, utgör det mest betydelsefulla tolkningsmaterialet när innehållet i den gällande rätten ska fastställas (ibid.). Det är endast lagar och förordningar som är bindande för domstolens rättstillämpning. Övriga rättskällor är av så kallad dispositiv art, vilket innebär att rätten inte behöver följa dem (Schiratzki, 2008).

5.2 Rättssociologi

Rättssociologi kan förklaras som vetenskapen om förhållandet mellan rätten och samhället (Hollander & Alexius Borgström, 2009). Rättssociologi som rättsvetenskap omfattar metoder och teorier för att beskriva och analysera rättsliga sammanhang, orsaker och konsekvenser.

Inom rättssociologin intresserar man sig för vilken inverkan rättsregler har på samhällsförhållanden

och vilka samhälleliga eller sociala betydelser rättsregler har eller kan ha (Hollander & Alexius Borgström, 2009). Rättssociologi används för att kartlägga och förstå rättens roll i samhället (Nääv & Zamboni, 2018). Enligt Nääv och Zamboni är rättssociologisk kunskap viktig i rättsvetenskapliga sammanhang då merparten av de konflikter som uppträder vid våra domstolar inte handlar om oenighet om rättens innehåll utan om problem på samhällelig nivå (2018).

Frågeställningar inom rättssociologin kan exempelvis handla om hur rättsregler, rättsliga beslut och rättsliga institutioner anses kunna påverka relationer mellan människor och samhällsförhållanden (Stjernquist, 1983 s. 7, refererad i Hollander & Alexius Borgström, 2009). I teori och metod överensstämmer rättssociologiska studier med allmän samhällsvetenskap och undersöker rättsreglerna främst från samhällsvetenskapliga utgångspunkter (ibid.). Inom rättssociologin riktas fokus mot möjliga konsekvenser för samhället kopplat till rättsregler och rättsliga avgöranden (Hollander & Borgström, 2009).

5.3 Metod

Vår metod då vi har bearbetat materialet med målet att kunna besvara våra frågeställningar, har skett genom att utföra en tematisk analys. Det är en välanvänd analysform inom kvalitativ forskning där metodens flexibilitet utgör ett kännetecken. Vi har hämtat inspiration från det som Braun och Clarke (2006) och Bryman (2018) skrivit om tematisk analys.

Tematisk analys beskrivs vara en metod för att identifiera, analysera och hitta mönster (teman) inom data (Braun & Clarke, 2006). Braun och Clarkes framhåller att det inte finns några tydliga svar på vad en tematisk analys är och hur metoden används. Författarna presenterar dock olika steg för hur analys kan gå till, något som vi har valt att utgå ifrån när vi har genomfört vår tematiska analys (ibid.). De olika stegen är följande:

- Steg 1: bli bekant med sin data/empiri.
- Steg 2: skapa koder
- Steg 3: sök efter teman
- Steg 4: granska teman
- Steg 5: definiera och namnge teman
- Steg 6: producera en färdig studie/rapport

Bryman (2015) redogör för att då man inleder sin kodning i början kommer man troligtvis hitta många koder och de kommer snabbt att öka. Han förklarar också att det är viktigt att man kopplar sina teman till forskningsfrågorna och den litteratur som har samband med forskningens fokus (ibid.). Teman beskrivs fånga något intressant eller viktigt i relation till forskningsfrågorna och som representerar någon form av mönster i materialet (Braun & Clarke, 2006). Detta innebär inte nödvändigtvis att dessa mönster behöver vara mest återkommande i ett material, utan snarare belysa något viktigt i relation till studiens frågeställningar (ibid.)

Då vi använt oss av tematisk analys, har vi först läst igenom våra domar flera gånger (steg 1). Därefter har vi som steg 2, skapat koder. För att förenkla för oss själva så färgkodade vi domarna utifrån de koder vi hittade vilket är något vi kunde göra direkt i domarna som vi läste i PDF-format. Vi letade aktivt efter koder kopplade till våra frågeställningar, exempelvis att “ålder och mognad” eller “barnets behov av en nära och god kontakt med båda föräldrarna” nämndes i texten. Vi färgmarkerade i olika färger, exempelvis så färgmarkerade vi i blått varje gång en mening återkom där “ålder och mognad” dök upp. Vi båda två, d.v.s. uppsatsskrivarna, färgmarkerade i domarna på varsitt håll och därefter gick vi igenom, genom telefonsamtal, vad den andra personen hittat. Vi kopierade och klistrade sedan in de färgmarkerade koderna i ett gemensamt Word online-dokument som vi döpt till “Tematisk analys”. För oss gled steg 3 och 4 ihop ganska mycket med varandra och Bryman (2015) förklarar i sin bok att det inte är nödvändigt att använda sig av stegen i en specifik ordning. I steg 5 namngav vi våra teman och vi försökte skriva ett så enkelt namn som möjligt för temat, som förenklar för läsaren att förstå vad det är som vi har funnit. Steg 6 handlade, för oss, om att skriva klart hela vår tematiska analys.

Då vi redogjort för vår tematiska analys i Resultat-delen av vår uppsats, har vi under varje tema beskrivit de koder vi funnit och därefter skrivit en sammanfattande text i slutet av varje tema.

5.4 Material och urval

Vi har läst tolv tingsrättsdomar rörande vårdnad, boende och umgänge där föräldrar varit oeniga. Vi har begränsat vårt urval till att den ena föräldern ska ha dömts för brott mot den andre föräldern eller sitt barn, eller brott mot dem båda. Det ska då framgå i tingsrättsdomen att föräldern är dömd för brott mot en familjemedlem och vilket brott. Det har rört sig om misshandel, olaga hot och kvinnofridskränkning i de domar vi har läst, vilket vi redogör mer detaljerat för under vår Resultat-del av uppsatsen.

Vi har använt oss av databasen JP Student Socialnet i vår sökning efter domar vilket är en databas som vi får tillgång till gratis via biblioteket på vår skola och de publicerar domar som har relevans för socialt arbete. Det är enligt oss enkelt och tidseffekt att använda oss av den databasen samt att det går att använda sökord för att hitta relevanta domar. I vårt fall använde vi oss av sökorden “dömd”, “våld” och “vårdnad” för att därefter gå igenom domarna en efter en.

Databasen innehåller domar från alla tingsrätter i hela Sverige, vilket vi ser som positivt. Bland annat blir det svårare för läsaren av vår uppsats att identifiera vilken dom vi använt oss av, jämfört med om vi enbart använt domar från en tingsrätt. En nackdel med JP Socialnet är att det inte går att göra en sökning direkt på tingsrättsdomar, det går enbart att söka på domar från *hovrätter*. Då vi skrev in våra sökord kom vi alltså till hovrättsdomar men precis nedanför hovrättsdomen fanns tingsrättsdomen, båda i PDF-form. Vi bläddrade direkt ner till tingsrättsdomen för att anteckna målnumret och bortsåg helt från hovrättsdomen. I slutändan blev det sju tingsrättsdomar från år 2019,

fyra tingsrättsdomar från år 2018 och en tingsrättsdom från år 2017. De tolv domarna kommer från tolv olika tingsrätter.

När vi valt ut de domar som vi ville använda oss av, kontaktade vi respektive tingsrätt och begärde ut domen samt socialtjänstens utredning. Att vi begärde ut socialtjänstens utredning handlar om att vi velat se socialtjänstens förslag på beslut gällande vårdnad, boende och umgänge som skrivs ut i slutet av varje utredning. Detta gav oss svar på vår frågeställning ”I vilken utsträckning dömer tingsrätten så som socialtjänsten föreslagit i sin utredning?”. Vi har inte läst någonting annat av socialtjänstens utredning förutom den kortfattade text i slutet av varje utredning gällande deras förslag på beslut.

I två av fallen var det sekretess på socialtjänstens utredning men i de övriga målen gick det bra att ta del av socialtjänstens utredning. Med andra ord så har vi sammanlagt fått tillgång till tio vårdnadsutredningar från socialtjänsten.

Vi valde att analysera just *tingsrättsdomar* och inte domar från högre instanser, då vårt intresseområde för studien bland annat handlat om att undersöka hur tingsrätten förhåller sig till det förslag på beslut som socialtjänsten presenterat. Det låg utanför vårt forskningsområde att undersöka om hovrätten omprövat tingsrättens dom. Det är även så att vi haft en relativt kort tid på oss att skriva denna C-uppsats, vilket inneburit att vi varit tvungna att avgränsa oss för att bli klara i tid. I en framtida studie skulle vi gärna studera hovrättsdomar, vilket vi även tar upp som ett förslag på vidare forskning.

5.5 Forskningsetiska överväganden

Vetenskapsrådet belyser i sin rapport *God forskningssed* (2017) vikten av att man i ett forskningsprojekt ska välja en metod som har “minsta tänkbara skadliga konsekvenser” för berörda människor som ingår i forskningen, vilket vi hela tiden har haft i beaktan. I denna uppsats lutar vi oss främst mot nyttjandekravet och konfidentialitetskravet som vi beskriver mer ingående nedan.

Vår studie baseras på tingsrättsdomar med tillhörande aktbilagor från socialtjänsten, vilket utgör publicerat offentligt material som omfattas av offentlighetsprincipen. Men även om offentlighetsprincipen innebär att vi har rätt att ta del av detta material, och studentarbeten som detta inte kräver tillstånd enligt lag (2003:460) om etikprovning av forskning som avser människor, så behöver vi uppfylla de etiska krav som är relevanta i sammanhanget för vår studie.

Vetenskapsrådet (2017) beskriver hur konfidentialitet är en allmän förpliktelse att inte sprida vidare uppgifter som man har fått i förtroende vilket i sin tur innebär att uppgifterna skyddas mot att obehöriga får del av dem. Vi har valt att analysera allt vårt material på våra egna datorer och inte skriva ut några papper, för att inga obehöriga personer ska se materialet.

Vi kommer även luta oss mot den etiska principen *nyttjandekravet* som innebär att de uppgifter som vi samlar in om enskilda personer endast får användas för vårt forskningsändamål (Bryman, 2017). Under arbetet med vår uppsats kommer vi använda våra egna datorer när vi läser domar, aktbilagor samt skriver på vår uppsats. Vi kommer att se till att arbeta med materialet själva

eller i närvaro av varandra. När vår uppsats blivit godkänd, kommer vi radera alla domar och socialtjänstens utredningar från våra datorer.

Vetenskapsrådets rapport (2017) belyser hur ett sätt att uppnå anonymitet är att man gör insamlingen av material utan att en bestämd individs identitet antecknas. När vi läst igenom vårt material så kommer vi använda oss av detta tillvägagångssätt; att avidentifiera materialet, i takt med att det bearbetas. De personer som förekommer i tingsrättsdomarna och vårdnadsutredningarna har konsekvent avidentifierats genom att inga namn eller personnummer nämns någonstans i uppsatsen. Istället har vi använt orden "mamma", "pappa" och "barnet/barnen" när vi talar om de personer som förekommer i vårdnadsmålen. Om det förekommer fler än ett barn så refererar vi till dem som barn 1 och barn 2 o.s.v. (där barn 1 är det äldsta barnet). Vi har löpande använt oss av pronomet *hen* när vi refererar till vad ett barn har sagt i tingsrättens dom eller i familjerättens utredning. Detta gör vi för att på så vis ytterligare bidra till att barnen hålls anonymiserade i vårt material. Vi har heller inte skrivit ut namn på platser och när det står om risken att ett barn ska föras till ett annat land så har inte det nämnda landet skrivits ut.

Vi kommer inte skriva ut några målnummer i uppsatsen då anonymisering av människors personuppgifter är överordnade att vi kan uppnå full transparens i vår studie. Vi har heller inte skrivit ut namnet på tingsrätterna som domarna hämtats ifrån. När vår uppsats blivit godkänd kommer alla domar och vårdnadsutredningar som är kopplade till vår studie raderas från våra respektive datorer, vi kommer även radera alla de mail vi tagit emot från olika tingsrätter.

5.6 Reliabilitet och validitet

Reliabilitet (tillförlitlighet) rör frågan om huruvida resultaten från en undersökning blir desamma om undersökningen genomförs på nytt, eller om resultaten påverkas av slumpmässiga eller tillfälliga premisser (Bryman, 2011). Innehållet i de specifika domarna och vårdnadsutredningarna som vi har läst förändras inte; domarna och vårdnadsutredningarna kommer se likadana ut i framtiden. Då vi presenterar fakta i uppsatsen så som i hur många av domarna det har blivit gemensam vårdnad och vilket våldsbrott personen är dömd för m.m., innebär det en hög reliabilitet. Detta påverkas inte av tillfälliga premisser.

Vi anser dock att reliabiliteten *inte* är särskilt hög då det kommer till att vi använt oss av tematisk analys i och med att vi själva hittat koder och teman. En tillfällig premiss skulle kunna handla om den förförståelse och de förkunskaper som vi bär på eller saknar. Med största sannolikhet skulle andra personer upptäcka andra teman och koder, om studien genomförs på nytt genom en tematisk analys.

Något som har varit positivt och som vi anser höjer reliabiliteten, är att vi är två uppsatsskribenter som har upptäckt olika saker i domarna. Vi båda två har noggrant läst domarna ett flertal gånger på varsitt håll och vi har sedan delat med oss till den andre av vad vi sett, efter att ha gjort egna anteckningar utan påverkan från varandra.

Validitet handlar om huruvida forskarens utformade mätinstrument mäter det som det är tänkt att mäta (Bryman, 2011). Intern validitet handlar om huruvida en slutsats som rymmer ett kausalt förhållande mellan två eller fler variabler är hållbar eller ej (ibid.). I vår uppsats har det *inte* handlat om att hitta orsakssamband eller att mäta saker på det sätt som går att göra inom kvantitativ forskning. Det som skulle kunna beskrivas som *intern validitet* i vår undersökning är huruvida vår tematiska analys ger svar på vår forskningsfråga och våra frågeställningar. Vi anser oss ha en hög intern validitet och tack vare att vi har använt oss av flera teman och flera koder, så har vi kunnat skapa oss en mångfacetterad överblick över allt vårt material.

Extern validitet väcker frågan om resultaten från en undersökning kan generaliseras utöver den specifika undersökningskontexten (Bryman, 2011). Vi anser att studiens externa validitet är *låg*. Antalet domar är alldeles för få för att kunna dra några slutsatser över hur det ser ut i övriga delar av landet. Dessutom har vi använt oss av den juridiska internettjänsten JP Socialnet, som redan gjort ett urval på domar som är relevanta specifikt för socialt arbete. Vi känner inte till hur JP Socialnet gjort sitt urval, vi känner inte heller till om dessa domar har överklagats och vad som har hänt efter att domen föll. Kanske har en högre instans kommit fram till att besluten rörande umgänge, boende och umgänge ska ändras. Det hade kunnat leda till en högre extern validitet om vi använt oss av betydligt fler domar, om vi granskat domar i flera olika instanser (tingsrätt, hovrätt och högsta domstolen) samt om vi inte utgått från JP Socialnet.

5.7 Metodkritisk reflektion

Något som kan ses som en svaghet i vår studie är att två av domarna som finns med i vårt urval har sekretessmarkerade utredningar från socialtjänsten, vilket resulterade i att vi inte har kunnat svara på huruvida tingsrätten dömde som socialtjänsten föreslog i de två fallen. Frågan har därmed besvarats utifrån tio domar. Vi blev uppmärksammade på detta i ett sent skede av uppsatsskrivandet, när vi redan hunnit bearbeta och analysera dessa två domar. Här hade ett tänkbart scenario kunnat vara att inte använda oss av dessa domar men vi fattade ändå beslutet att ha kvar domarna då de tillför viktig data till vår studie samt bidrar till att övriga frågeställningar i vår uppsats besvaras.

Vad som skulle kunna ses som en negativ aspekt med att vi använt oss av JP Socialnet i vår sökning av domar, är att vi inte känner till hur JP Socialnet gjort sitt urval av domar på sin databas. Den kännedom vi har om JP Socialnet är att de domar som publiceras där har relevans för socialt arbete.

6. Resultat

I detta avsnitt kommer vi att redogöra vårt resultat utifrån vår tematiska analys, som består av fyra teman samt tillhörande koder (underkategorier). Då vi presenterat resultatet för varje tema, följs det av en sammanfattning. Detta avsnitt innehåller en hel del citat från domarna, detta framkommer genom

att citattecken använts. Vi har inte bytt ut några ord bortsett från att vi anonymiserat namn genom att exempelvis skriva [mamman] och [pappan]. I vår analysdel kommer vi koppla resultatet till tidigare forskning och teori. Dessa är de teman vi funnit:

Tema 1: Våld

Tema 2: Föräldrabalken 6 kap 2 a §

Tema 3: Gemensam eller ensam vårdnad - tingsrättens resonemang

Tema 4: Dom

6.1 Tema: Våld

I detta tema har vi skrivit vilket våldsbrott den ena föräldern är dömd för samt hur lång tid som passerat från att straffdomen meddelades fram till att domen fallit för vårdnadstvisten. Vi har även redogjort för hur våldet beskrivs i tingsrättens dom för vårdnadstvisten, genom att använda oss av direkta citat för vad som stått under ”domskäl”. Senare i denna uppsats, under *Analys*, kommer vi gå djupare in på tidsaspekten och huruvida det tycks ha påverkat utfallet i vårdnadstvisten eller ej.

Kod: Vilket våldsbrott samt hur lång tid som förflutit sedan brottsdomen meddelades

Dom 1: Pappan är dömd för misshandel gentemot barnen och mamman samt olaga hot gentemot mamman. Det står inte när straffdomen meddelades men det har gått cirka 2 år sedan våldet ägde rum fram tills den dag som domen meddelades avseende vårdnadstvisten.

Dom 2: Pappan är dömd för två fall av misshandel mot mamman. Det har passerat 7 år från att domen kom för våldsbrottet (år 2011) fram tills den dag som domen meddelades avseende vårdnadstvisten (år 2018).

Dom 3: Pappan har dömts för misshandel, ringa brott, mot barnet. Det har passerat 8 månader från att domen kom för våldsbrottet (år 2017) fram tills den dag som domen meddelades avseende vårdnadstvisten (år 2018).

Dom 4: Pappan är dömd för två fall av misshandel mot mamman. Det har passerat 6 år från att domen kom för våldsbrottet (år 2012) fram tills den dag som domen meddelades avseende vårdnadstvisten (år 2018).

Dom 5: Pappan är dömd för att ha misshandlat mamman. Det har passerat 6 år från att domen kom för våldsbrottet (år 2013) fram tills den dag som domen meddelades avseende vårdnadstvisten (år 2019).

Dom 6: Pappan är dömd för två fall av misshandel mot mamman. Det har passerat 6 månader från att domen kom för våldsbrottet (år 2018) fram tills den dag som domen meddelades avseende vårdnadstvisten (år 2019).

Dom 7: Pappan är dömd för grov kvinnofridskränkning gentemot mamman. Det har passerat 9 månader från att domen kom för våldsbrottet (år 2018) fram tills den dag som domen meddelades avseende vårdnadstvisten (år 2019).

Dom 8: Pappan är dömd för fem fall av ringa misshandel mot mamman och två av deras barn. I denna dom framgår varken tidpunkt för misshandeln som ägt rum eller då straffdomen meddelats.

Dom 9: Pappan är dömd för olaga hot mot mamman och barnen. Det har passerat 2 år från att domen kom för våldsbrottet (år 2017) fram tills den dag som domen meddelades avseende vårdnadstvisten (år 2019).

Dom 10: Pappan är dömd för olaga hot vid tre tillfällen mot personer i barnens närhet, däribland mamman. Det har passerat 10 månader från att domen kom för våldsbrottet (år 2019) fram tills den dag som domen meddelades avseende vårdnadstvisten (samma år).

Dom 11: Mamman har dömts för misshandel mot pappan, i närvaro av deras barn. Det har passerat 9 månader från att domen kom för våldsbrottet (år 2019) fram tills den dag som domen meddelades avseende vårdnadstvisten (2019).

Dom 12: Pappan är dömd för två fall av misshandel mot barnen. Det har passerat 3 år från att domen kom för våldsbrottet (år 2014) fram tills den dag som domen meddelades avseende vårdnadstvisten (år 2017).

Kod: Tingsrättens beskrivning av våldet

Detta är textutdrag från tingsrättsdomarna om vårdnadstvisten, där våldet beskrivits under "Domskäl". Vi har inte ändrat på någon text förutom att namnen är anonymiserade.

Dom 1: "De brott [pappan] dömts för har varit av begränsad karaktär och gentemot [barn 2] inneburit att två örfilear utdelats mot [barn 2]. Tingsrätten gör dock den bedömningen att händelserna ligger relativt långt tillbaka i tiden och att de i sig inte utgör något hinder för umgänge."

Dom 2: “Det var fråga om förhållandevis allvarligt våld i form av bl.a. slag, sparkar och stryptag.”
“Den omständigheten att [pappan] har dömts för brott mot [mamman] är i sig en omständighet som är ägnad att ifrågasätta hans lämplighet som vårdnadshavare. Samtidigt ligger de gärningarna långt tillbaka i tiden...”

Dom 3: “Det finns uppgifter i målet som gör att [pappans] lämplighet kan ifrågasättas. Särskilt det faktum att han är dömd för att ha misshandlat [barnet] och de uppgifter som framkommit om att våld förekommit innan händelsen som ledde fram till fällande dom är sådana omständigheter. Av vad som framkommit vid huvudförhandlingen synes dock [pappan] ha kommit till insikt med att hans agerande i samband med händelsen som föranledde misshandelsdomen varit felaktigt. Han har också uttryckt ånger över det inträffade och synes ha tagit intryck av det stöd han fått från mansmottagningen i [plats].”

Dom 4: “Det har nu passerat nästan tio månader sedan familjerättsbyrån lämnade sitt förslag. Sedan dess har [pappan] etablerat en till synes stabil relation med [namn på pappans nya flickvän] och hennes barn. Det nu sagda talar rimligen för att risken för ”upprepat partnervåld” mot mamman måste ha minskat och att hennes skyddsbehov har reducerats.”

Dom 6: “Utredaren har tagit i beaktan att [pappan] är dömd för våldsbrott gentemot [mamman] men har inte kunnat se att det skulle vara ett hinder för att han får ensam vårdnad.”

Dom 7: “[Pappan] är dömd för grov kvinnofridskränkning gentemot [mamman]. I domen anförde hovrätten bl.a. följande. ”När det gäller straffvärde och påföljdsval beaktar hovrätten, utöver att gärningen skett i närvaro av det gemensamma barnet, att [mamman] var nyinflyttad till Sverige när gärningarna inleddes samt att hon inte talade svenska och saknade sociala kontakter. Vid två av gärningstillfällena, punkterna e) och h), har tillhyggen använts vilket är försvårande omständigheter. Därtill har sist nämnda gärning ett i sig förhållandevis högt straffvärde. Våldet mot [mamman] pågick under drygt två år och hon var gravid när hon utsattes för flera fall av misshandel.”

“I domen [målnummer] har både tingsrätten och hovrätten bedömt föräldrarnas uppgifter och där har [mammans] uppgifter om att våld förekommit bedömts som trovärdiga. Att [pappan] har dömts för grov kvinnofridskränkning talar för att det som [mamman] beskriver verkligen har hänt.”

Dom 12: “Det är ett faktum att förhålla sig till att [pappan] i lagakraftvunnen dom dömts för misshandel mot [barn 1 och barn 2]. Det är nu flera år sedan de åtalade gärningarna ägde rum. [Pappan] har uppgett att han på olika sätt har arbetat med sig själv och gått i terapi. Av vittnesuppgifter från framförallt [namn på vän] framträder bilden av att [pappan] har kommit till rätta

med ett hetsigt temperament och som [namn på vän] beskrivit det blivit ”mindre fyrkantig” och ”en bättre vän” som följd av detta. Vid en sammantagen bedömning måste det objektivt sett anses vara en liten risk att [pappan] på nytt skulle utsätta barnen för våld eller annan olämplig behandling.”

Sammanfattning av tema “våld”

Brotten det har handlat om i domarna är misshandel, kvinnofridskränkning och olaga hot. Detta har skett gentemot den andre föräldern och/eller barnen, där det allra vanligaste brottet i de domar vi har läst har varit misshandel. I elva av tolv fall är det pappan som är dömd för brott, i ett fall mamman. I tre domar gick tingsrätten in på att lång tid förflutit sedan brottet ägde rum (dom 1, 2 och 12). I dessa domar skiljde det cirka två år i dom 1, sju år i dom 2 och tre år i dom 3 från det att våldsdomen meddelades tills att vårdnadsålet togs upp i tingsrätten.

I några fall beskriver tingsrätten mer detaljerat vad som skedde då brottet ägde rum, som senare ledde till en fällande dom, medan det i vissa fall enbart konstateras med en mening att föräldern är dömd för (exempelvis) misshandel. I dom 8 nämns exempelvis varken vilket år misshandeln ägt rum eller vilket år brottsdomen meddelades. Två exempel på där våldet beskrivs mer ingående är i dom 2 då tingsrätten skriver att det rörde sig om “förhållandevis allvarligt våld i form av bl.a. slag, sparkar och stryptag” samt i dom 7 då tingsrätten utförligt skriver om det våld som pappan är dömd för och klistrar in stora delar av vad hovrätten skrivit då brottmålet avgjordes.

I två domar (dom 3 och dom 12), då pappan är dömd för misshandel gentemot sitt barn, skriver tingsrätten att papporna visat ånger och arbetat med sig själva. I dom 6 uttrycks att det tagits i beaktande att pappan är dömd för våldsbrott gentemot mamman men tingsrätten har inte kunnat se att det utgör ett hinder för att pappan får ensam vårdnad.

6.2 Tema: Föräldrabalken 6 kap. 2 a §

I detta tema redogör vi för vad vi funnit utifrån FB 6 kap 2 a § och värt att poängtera är att vi tittat på detta utifrån hur det såg ut innan de lagändringar som trädde i kraft 1 juli 2021 (vi kommenterar lagändringarna i kapitel 3.2). Vi har studerat hur tingsrätten resonerar utifrån bestämmelserna “Barnets behov av en nära och god kontakt med båda föräldrarna”, “Riskerna för att barnet eller någon annan i familjen utsätts för övergrepp eller att barnet olovligen förs bort eller hålls kvar eller annars far illa” och “Hänsyn skall tas till barnets vilja med beaktande av barnets ålder och mognad” som ingår i lagen. Vi vill förtydliga att i dom 11 nämns aldrig FB 6 kap. 2 a § och ingen koppling görs någonstans till den lagen.

Kod: Barnets behov av en nära och god kontakt med båda föräldrarna

I fyra av domarna kopplar tingsrätten bestämmelsen om “barnets behov av en nära och god kontakt med båda föräldrarna” till det specifika målet, medan det i andra fall skrivs ut men inte kommenteras

mer ingående till den aktuella domen. I exempelvis i dom 12 (se nedan) står inte den meningen men budskapet är, enligt oss, ungefär detsamma.

Dom 3: “Sammantaget anser tingsrätten inte att risken för att [barnet] skulle fara illa hos sin [pappa] är sådan att den förutsätter att umgänge inte bör regleras, som familjerätten föreslagit. Inte heller är uppgifterna om [barnets namn] oro inför och efter umgänge sådana att de utesluter umgänge. I stället är det av vikt att [barnet] får tillfälle att återuppbygga sin relation med [pappan], särskilt med hänsyn till den långa tid som förflutit sedan de träffades utan att andra personer närvarade och att han själv givit uttryck för att detta är [hens] önskemål. Som framgår av FB 6 kap. 2 a § är barnets behov av en nära och god kontakt med båda föräldrarna en av de faktorer som särskilt ska beaktas vid beslut i frågor om vårdnad, boende och umgänge. Umgänge bör således fastställas.”

Dom 4: “[Barnens] rätt till en nära och god relation till båda sina föräldrar ska värnas, men med anledning av risken för upprepat partnervåld måste skyddsbehovet ges företräde.”

Dom 6: “Utredaren bedömer att [pappan] är den förälder som bäst kan tillgodose barnets behov av en nära och god kontakt med båda föräldrarna och därför bedömer utredaren att det är förenligt med [barnets] bästa att vårdnaden om [barnet] ska tillfalla [pappan] ensam.”

Dom 8: “Förutsättningarna för en god och nära kontakt mellan barnen och båda föräldrarna är större, om [mamman] och [pappan] gemensamt utövar vårdnaden om barnen än om en av dem är ensam vårdnadshavare. Detta inte minst då det genom [pappans] uppgifter, som vinner stöd av den muntliga bevisningen som han har åberopat, är visat att [mamman] har varit den av föräldrarna som i de flesta fall fått sin vilja igenom. Genom att förordna om gemensam vårdnad skulle parterna dessutom förmås att börja samarbeta med varandra. Det är därför bäst för barnen att rätten beslutar att vårdnaden om dem ska vara gemensam.”

Dom 12: “Det kan förutses att det under en övergångsperiod kan vara påfrestande för [barn 1] och [barn 2] att börja träffa sin far igen. Detta måste dock ställas mot den skada det skulle innebära att de även fortsatt växer upp med obearbetade upplevelser av incidenter med deras far och en förlorad kontakt med en förälder.”

Kod: Risken för att barnet eller någon annan i familjen utsätts för övergrepp eller att barnet olovligen förs bort eller hålls kvar eller annars far illa

I flera av domarna skriver tingsrätten om risken för att barnet ska utsättas för våld eller bevittna våld. I några domar skriver tingsrätten om risken att barnet förs bort; det har då handlat om familjer med

bakgrund i ett annat land än Sverige och risken för att en förälder ska ta med barnet/barnen till föräldrarnas hemland. Det här är vad vi har kunnat se i domarna, kopplat till lagbestämmelsen:

Dom 1: “Som anförts ovan fordras att det finns en faktisk risk för att [barnet] förs bort eller att [barnet] eller någon annan i familjen utsätts för våld eller annars far illa. Vidare har i målet inte framkommit något som tyder på att det på något sätt skulle föreligga någon risk att [barn 2] förs bort vid ett eventuellt umgänge. Vad gäller det skyddade boendet har tidigare kontaktförbud löpt ut vad gäller [barnen] sedan över ett år tillbaka och vad gäller [mamman] löpt ut i [månad och år]. Några överträdelser vad gäller kontaktförbuden förekommer inte. Under dessa förhållanden är det tingsrättens bedömning att det är till [barn 2:s] bästa att försiktigt inleda ett umgänge.”

Dom 3: “Sammantaget anser tingsrätten inte att risken för att [namn] skulle fara illa hos sin pappa är sådan att den förutsätter att umgänge inte bör regleras, som familjerätten föreslagit. Inte heller är uppgifterna om [barnets] oro inför och efter umgänge sådana att de utesluter umgänge.”

Dom 5: “Umgänge med umgängesstöd är inte avsett för de fall där barnet riskerar att bortföras och förutsätter att det finns en möjlighet för umgänget att efter viss tid övergå i ett oövervakat umgänge. Det är mycket svårt att bedöma om det finns en bortföranderisk. Händelsen i [namn på land och årtal] visar, även om den ligger snart fyra år tillbaka i tiden, att det inte går att helt bortse från en sådan risk.”

Dom 7: “I utredningen framkommer inget som tyder på att relationen mellan föräldrarna skulle komma bli förbättrad inom den närmast överblickbara framtiden. [Namn], som är ett litet barn, behöver skyddas mot våld och andra övergrepp.”

“Tingsrätten ser ingen risk eller skäl för att [mamman] ska resa med barnet till något land som innebär någon risk för barnet.”

Dom 8: “Den omständigheten att [pappan] har dömts för misshandel av [mamman] och två barn medför också att en riskbedömning ska göras avseende risken för att barnen ånyo ska utsättas för våld eller för att bevittna våld.”

Dom 12: “I enlighet med vad tingsrätten kommit fram till ovan får det objektivt sett anses vara liten risk att [pappan] på nytt skulle utsätta barnen för våld eller annan olämplig behandling. Därför finns det inget som pekar på att han i och för sig skulle vara mindre lämplig som boendeförälder för framtiden.”

Kod: Hänsyn skall tas till barnets vilja med beaktande av barnets ålder och mognad

I hälften av domarna skrivs inte barnens vilja ut någonstans i domen vilket rör sig om totalt tio barn. Sex av de barnen är fyra år och yngre och de övriga fyra barnen, vars vilja och åsikter inte presenteras någonstans i domen, är 10 år, 8 år, 7 år och 6 år gamla. I fallet med dessa barn skrivs ingen förklaring ut om varför de inte kommit till tals.

Här är utdrag från fem domar som vi läst där tingsrätten specifikt kopplat till att hänsyn ska tas till barnets vilja med beaktande av barnets ålder och mognad:

Dom 1: “[Barn 1] är 14 år gammal och hänsyn måste därför tas till [hens] åsikt. [Barn 1] har dock uppnått sådan ålder att det inte kan anses vara till [hens] bästa att gå emot hens vilja. [Barn 2] är idag 8 år och ska fylla 9 år om en månad. Det innebär att [hen] ännu inte uppnått en sådan ålder och mognad då man enligt praxis anser att ett barns vilja ska beaktas.”

Dom 2: “Inget av barnen har heller, enligt vad som framkommit, nått en sådan ålder och mognad att deras vilja bör tillmätas en avgörande betydelse i frågan om hur umgänget närmare ska utformas.” (Reds anm.: barnen är 9 och 8 år gamla.)

Dom 5: “[Barn 1] är 11 år. Hen har därmed uppnått en sådan ålder och mognad att stor vikt ska läggas vid [hens] vilja. Även [barn 2] som snart fyller 10 år, har uppgett att [hen] inte vill ha kontakt med eller träffa fadern. [Barn 2] har inte nått en sådan ålder och mognad att någon avgörande vikt kan läggas vid [hens] vilja men den ska ändå beaktas vid en samlad bedömning.”

Dom 10: “Hänsyn ska vidare tas till barnets vilja med beaktande av barnets ålder och mognad. I målet lägger tingsrätten också särskild vikt vid vad barnen, i synnerhet [barn 1] men även vad [barn 2], uttalat under utredningen.” (Reds anm.: barn 1 är 12 år och barn 2 är 9 år.)

Dom 12: “Barnens åsikt ska naturligtvis vägas in men de är så unga, tio respektive sju år gamla, att deras vilja inte kan vara avgörande för frågan om umgänge. De har vid den åldern ännu inte förmågan att överblicka vad det innebär för dem att de inte träffar sin far.”

Sammanfattning av tema “Föräldrabalken 6 kap. 2 a §”

I alla domar utom en skriver tingsrätten att de ska beakta barnets vilja koppla till FB 6 kap 2 a § och i majoriteten av domarna kopplar tingsrätten text under “domskäl” specifikt till bestämmelserna i lagen. Då det kommer till risken för att barnet kan fara illa, handlade det i merparten av domarna om risken för att barnet skulle utsättas för våld samt risken för att barnet kan föras till ett annat land. I alla tolv domar har det rört sig om att en förälder är dömd för våldsbrott men det var inte i alla domar som

tingsrätten gick in på risken för att ett nytt våld kan ske. Vi noterade exempelvis att i dom 11 gjordes en riskbedömning avseende mammans dåliga ekonomi de senaste åren men inte avseende risken för nytt våld.

Då det kommer till barnets behov av en nära och god kontakt med båda föräldrarna, kunde vi se i flera domar att domstolen specifikt kopplade till denna bestämmelse. Detta blev extra synligt i två fall då vårdnadsfrågan kopplades till barnets behov av en nära och god kontakt med båda föräldrarna. I en dom dömde tingsrätten till ensam vårdnad för pappan då han bedömdes vara den person som bäst kunde tillgodose barnets behov av kontakt med båda sina föräldrar och i en annan dom dömde tingsrätten till gemensam vårdnad då det antogs ge bättre förutsättningar för barnets behov av kontakt med båda sina föräldrar.

Angående att hänsyn ska tas till barnets vilja med beaktande av barnets ålder och mognad, kunde vi se att detta var något tingsrätten gick in på i flera fall. I dom 1 skrev tingsrätten att hänsyn *måste* tas till det 14-åriga barnets åsikt och dömde emot 14-åringens yngre systers vilja, då hen inte uppnått rätt ålder och mognad.

6.3 Tema: Gemensam eller ensam vårdnad - tingsrättens resonemang

I alla domar utom en, ska tingsrätten fastslå huruvida det ska vara fortsatt gemensam vårdnad eller ensam vårdnad för en av föräldrarna (i dom 5 testar tingsrätten enbart frågan om *umgänge*). I detta tema har vi gått in i varje dom och hittat textstycken från domskälet, då tingsrätten resonerar kring huruvida den gemensamma vårdnaden ska bestå eller upplösas. Vi har även tittat på hur tingsrätten förhåller sig till våldsbrottet, kopplat till om det ska dömas till gemensam eller ensam vårdnad. Vi noterade att tingsrätten i flera fall, då de dömde till ensam vårdnad, hänvisade till föräldrarnas samarbetsförmåga. Att domstolar ska beakta föräldrarnas samarbetsförmåga regleras i FB 6 kap. 5 § st. 2, värt att notera är att alla 12 domar vi tittat på har avgjorts utifrån hur denna lag såg ut *innan* lagändringar trädde i kraft 1 juli 2021.

Kod: Gemensam / ensam vårdnad kopplat till föräldrarnas samarbetsförmåga

Nedan följer textutdrag då föräldrarnas samarbetsförmåga nämns under “domskäl”. OBS: I dom 5 prövas inte vårdnadsfrågan, enbart pappans yrkande om *umgänge*, varpå den domen inte står med nedan.

Dom 1: “Mamman och barnen bor på skyddat boende utifrån deras rädsla att bli återfunna av [pappan]. En gemensam vårdnad där ena föräldern bor på okänd ort och inte önskar röja var man bor skulle innebära stora svårigheter i vardagen vid krav från exempelvis skola och andra instanser att båda vårdnadshavarna ska underteckna handlingar och gör i princip det omöjligt med gemensam vårdnad (...) Under dessa förhållanden saknas förutsättningar för föräldrarna att samarbeta kring frågor som rör barnen.”

Dom 2: “När det gäller frågan om parternas samarbetsförmåga har mamman berättat att hennes tidigare dåliga mående har berott på [pappans] fysiska och psykiska våldsutövning mot henne som pågått under lång tid (...) [Mamman] har berättat att han har orsakat så mycket rädsla hos henne att hon inte har vågat att göra på något annat sätt än det han föreslagit då det handlat om olika beslut angående barnen. Även om [pappan] har förnekat det som [mamman] lagt honom till last står det klart att förhållandet mellan parterna är ytterst infekterat och att det har ett mycket lågt förtroende för varandra. Omständigheterna visar sammantaget att de har sådana samarbetssvårigheter att det saknas förutsättningar för en gemensam vårdnad. Vårdnaden om barnen ska alltså anförtros en av parterna ensam.”

Dom 3: “När det gäller frågan om vårdnad anser tingsrätten visserligen att det finns en konflikt mellan föräldrarna som i vissa avseenden är djupgående. Konfliktnivån är emellertid inte sådan att föräldrarna helt saknar förmåga att samarbeta i viktiga frågor. Det är därför inte på grund av konflikten mellan föräldrarna uteslutet med fortsatt gemensam vårdnad. Det finns inte heller av annan anledning skäl att upplösa den gemensamma vårdnaden som därför bör bestå.”

Dom 4: “Det står i detta fall klart att konflikten mellan parterna är djup och allvarlig och att det föreligger stora samarbetssvårigheter mellan dem. Dessutom bor mamman i skyddat boende sedan juni förra året, vilket ytterligare försvårar kommunikationen mellan parterna och ett gemensamt beslutsfattande i frågor rörande sönerna. Det nu sagda talar för en upplösning av den gemensamma vårdnaden.”

Dom 6: “Parternas samarbetsproblem bedöms vara av sådan omfattning och varaktighet att det inte är till barnets bästa att föräldrarna har gemensam vårdnad om henne.”

Dom 7: Föräldrarnas samarbetsförmåga nämns aldrig i denna dom. Läs istället nedanstående kod:
“Gemensam / ensam vårdnad kopplat till våldsbrottet”

Dom 8: “Förutsättningarna för en god och nära kontakt mellan barnen och båda föräldrarna är större, om mamman och pappan gemensamt utövar vårdnaden om barnen än om en av dem är ensam vårdnadshavare (...) Genom att förordna om gemensam vårdnad skulle parterna dessutom förmås att börja samarbeta med varandra. Det är därför bäst för barnen att rätten beslutar att vårdnaden om dem ska vara gemensam.”

Dom 9: “Av utredningen i målet finner tingsrätten visat att parterna har så djupa samarbetsvårigheter så den gemensamma vårdnaden om [barn 1] och [barn 2] inte längre kan bestå.”

Dom 10: “Utredarna har i den presenterade utredningen mot bakgrund av riskbedömningen samt att [pappan] och [mamman] ska ha en djup och svår konflikt och stora samarbetsvårigheter avstyrkt en fortsatt gemensam vårdnad om barnen. Tingsrätten kan dock inte av utredningen tydligt utläsa vilka beslut som på ett för barnen menligt sätt försvårats av de uppgivna samarbetsproblemen (...) Tingsrätten gör därför bedömningen att en fortsatt gemensam vårdnad är det som bäst gagnar barnen och även har stöd i barnens egen uppfattning och vilja.”

Dom 11: “Utifrån [pappans] beskrivning framstår det onekligen som att föräldrarna inte skulle kunna samarbeta i en sådan omfattning att de kan ha gemensam vårdnad, vilket ju också socialnämndens utredare varit inne på. Vi får dock en annan uppfattning, främst med tanke på att föräldrarna faktiskt förmått att utöva umgänget enligt [namn] tingsrätts dom och det interimistiska beslutet i detta mål (...) Mot bakgrund av dessa omständigheter kan vi inte finna att föräldrarnas konflikt är så djup, och deras samarbete så bristfälligt, att det finns några hinder mot gemensam vårdnad.”

Dom 12: ”När det gäller samarbetsproblemen noterar tingsrätten att [pappan] inte velat samtycka till att [barnen] fått pass vilket inneburit att en planerad semesterresa ställts till. Det är ett tanklöst agerande där [pappan] inte, som tingsrätten uppfattar det, förmått att sätta sig över sin irritation över situationen, vilket drabbat barnen. Det skulle därför kunna vara ett skäl för att upplösa den gemensamma vårdnaden. Å andra sidan finns viss förståelse för hans frustration över att umgänge inte kommit till stånd (...) I övrigt förefaller parternas samarbete i de frågor som rör barnens förskola, skolgång, hälsovård och andra viktiga övergripande frågor ha fungerat (...) Vid en sammantagen bedömning anser tingsrätten därför inte att det finns tillräckliga skäl för att upplösa den gemensamma vårdnaden.”

Kod: Gemensam / ensam vårdnad kopplat till våldsbrottet

I åtta domar (dom 3, 4, 6, 8, 9, 10, 11 och 12) skriver inte tingsrätten något om att den gemensamma vårdnaden bör upplösas till följd av det våldsbrott som ägt rum. I dom 5 prövas inte vårdnadsfrågan, enbart pappans yrkande om umgänge, varpå den domen inte står med.

Dom 1: “Vidare, mot bakgrund av att pappan dömts för brott mot resten av familjen gör tingsrätten bedömningen vid beaktande av samtliga omständigheter att det föreligger sådan risk att barnen skulle fara illa av en gemensam vårdnad att det är mest förenligt med barnens bästa att vårdnaden anförtros mamman ensam.”

Dom 2: “Den omständigheten att [pappan] har dömts för brott mot [mamman] är i sig en omständighet som är ägnad att ifrågasätta hans lämplighet som vårdnadshavare. Samtidigt ligger de gärningarna långt tillbaka i tiden och parterna har uppenbarligen inte tidigare sett denna omständighet som ett hinder för en gemensam vårdnad.”

Dom 7: “[Namn], som är ett litet barn, behöver skyddas mot våld och andra övergrepp. Utredarna menar därför att en gemensam vårdnad inte är till för barnets bästa och föreslår utifrån det enskild vårdnad till modern. Tingsrätten instämmer till fullo i utredningens bedömning. Härtill kommer att [mamman] och [barnet], pga. huvudsakligen den brottslighet som [pappan] har utsatt mamman för, har skyddade adressuppgifter. En gemensam vårdnad eller ett umgänge medför att det skyddet skulle försvinna. Det nu sagda innebär att det saknas förutsättningar för gemensam vårdnad.”

Sammanfattning av tema “Gemensam eller ensam vårdnad - tingsrättens resonemang”

Då tingsrätten har att ta ställning till om den gemensamma vårdnaden ska upplösas eller bestå, lutar de sig betydligt oftare mot föräldrarnas samarbetsproblem/förutsättningar till samarbete, snarare än den våldsdöm som den ena föräldern är dömd för. Det är enbart i tre av elva domar som tingsrätten går in på hur våldsdömen kan utgöra hinder för en fortsatt gemensam vårdnad, medan tingsrätten går in på föräldrarnas samarbetsproblem i samtliga domar utom en. I dom 1 skriver tingsrätten att det faktum att mamman och barnen bor på skyddat boende, gör att det saknas förutsättningar för föräldrarna att samarbeta.

6.4. Tema: Dom

Under detta tema presenteras förenklad statistik angående i hur många fall tingsrätten dömde till ensam vårdnad, gemensam vårdnad och/eller umgänge. Vi presenterar även siffror på i hur många fall tingsrätten dömde som socialtjänsten föreslagit. Vi vill noga poängtera att vad vi sett i dessa tolv domar *inte* är generaliserbart. Vår avsikt är att på ett så lättläst sätt som möjligt visa vad vi hittat specifikt i dessa domar och dessa siffror kommer senare kopplas till vår analysdel, som knyter an till tidigare forskning och kunskapsläge.

Kod: Domslut

Gemensam vårdnad/boende:

- I fem av tolv vårdnadsmål dömde tingsrätten till gemensam vårdnad.

- I fyra av målen där det dömdes till gemensam vårdnad - skulle barnen ha sitt stadigvarande boende hos mamman (där mamman i ett av fallen var dömd för misshandel mot pappan).
- Bara i ett vårdnadsmål där det dömdes till gemensam vårdnad - beslutade tingsrätten om växelvist boende för barnen.

Ensam vårdnad:

- I sex av tolv vårdnadsmål dömdes tingsrätten till ensam vårdnad.
- I ett fall hade mamman redan ensam vårdnad och pappans yrkande handlade enbart om umgänge. Med andra ord, det är i sju domar som en förälder har ensam vårdnad om barnen.
- I fem av de fall som gällde ensam vårdnad - var det mammor som tilldömdes ensam vårdnad och i ett fall tilldelades pappan ensam vårdnad. Den pappan var dömd för misshandel mot mamman.

Umgänge:

- Den förälder som inte var vårdnadshavare/boendeförälder, fick i tio av tolv fall umgänge med sina barn (i samtliga fall var den föräldern dömd för våldsbrott).
- I nio av tio fall var umgängesföräldern pappan.
- I de sju domar där mamman tilldömts ensam vårdnad om barnet/barnen, lämnades pappans talan om umgänge med barnet helt utan bifall i två fall (dom 5 och dom 7).
- I en dom beviljades pappan umgänge med ett av sina barn men inte med det andra.

Kod: Dömde tingsrätten som socialtjänsten föreslagit

Här har vi skrivit om huruvida tingsrätten har dömt som socialtjänsten föreslagit, uppdelat i kategorierna *vårdnad*, *boende och umgänge*. I två domar var socialtjänstens vårdnadsutredning sekretessbelagd, vi kan alltså inte skriva något om de två fallen. De siffror vi presenterar nedan handlar om tio domar:

Vårdnad:

- I sju av tio fall dömdes tingsrätten som socialtjänsten föreslagit.

Var barnet ska ha sitt stadigvarande boende:

- I nio av tio fall dömdes tingsrätten som socialtjänsten föreslagit.

Umgänge:

- I tre av tio fall dömdes tingsrätten exakt som socialtjänsten föreslagit.

- I fyra fall föreslog socialtjänsten att *inget* fysiskt umgänge skulle fastställas mellan barnet och den våldsdömde föräldern (i ett fall föreslogs att brevväxling skulle ske var 14:e dag) medan tingsrätten i dessa fyra fall dömde till fysiskt umgänge.
- I ett fall föreslog socialtjänsten att barnet skulle vara stadigvarande boende hos sin pappa och ha umgänge med mamman (mamman var dömd för misshandel). Tingsrättens dom blev tvärtom; barnet fick sitt stadigvarande boende hos mamman och umgänge med pappan.
- I två av tio fall dömde tingsrätten *delvis* som socialtjänsten föreslagit (mer omfattande umgänge i dom 2 och *mindre* omfattande umgänge i dom 9).

Sammanfattning av tema “dom”

I fem av tolv domar dömde tingsrätten till gemensam vårdnad, d.v.s. den våldsdömde föräldern fick del av vårdnaden. Det är enbart i två av tolv domar som föräldrarnas talan om umgänge med sitt/sina barn avslogs helt, d.v.s. att föräldern som dömts för brott inte får träffa sina barn eller ha kontakt med dem på något sätt (dom 5 och dom 7). Då det dömdes till ensam vårdnad, var det i ett fall den våldsdömde föräldern som fick ensam vårdnad. I det fallet resonerade tingsrätten på så sätt att mamman försvårat umgänge mellan barnet och pappan.

Vad gäller huruvida tingsrätten dömt som socialtjänsten föreslagit, hittade vi svar på det utifrån tio domar då socialtjänstens utredning var sekretessmarkerad i två fall. Vi noterade att tingsrätten mestadels dömde som socialtjänsten föreslagit vad gällde vårdnadsfrågan och var barnet ska ha sitt stadigvarande boende. Då det kom till umgänge skiljde sig dock tingsrättens bedömning en del från socialtjänstens förslag på beslut. I fyra fall var socialtjänstens förslag på beslut att *inget* umgänge skulle ske medan tingsrätten dömde till umgänge i samtliga av dessa fyra fall. Dom 7 är den enda dom där våldsdömen nämns men inte föräldrarnas samarbetsförmåga.

7. Avslutande kapitel

I detta kapitel kommer vi analysera och diskutera studiens resultat samt redogöra för de slutsatser vi kommit fram till. Vi kommer även förklara vilken relevans våra slutsatser har för fältet socialt arbete.

Vi kommer knyta an till tidigare forskning och nuvarande kunskapsläge samt analysera materialet utifrån ett rättsdogmatiskt och ett rättssociologiskt perspektiv. Rättsdogmatiskt i den meningen att vi tittar på hur tingsrätten använt sig av och hänvisat till olika lagar, rättssociologiskt då vi under diskussionsavsnittet resonerar kring vilka följder domarna kan få på individ- och samhällsnivå.

7.1 Analys

Utifrån vår forskningsfråga har det övergripande målet med vår studie varit att få en djupare förståelse kring hur tingsrätten resonerar och dömer i vårdnadstvister, där en förälder är dömd för våldsbrott inom familjen. Vi har läst tolv tingsrättsdomar som behandlar frågor om vårdnad, boende och umgänge där den ena föräldern sedan tidigare är dömd för brott (misshandel, kvinnofridskränkning eller olaga hot). Dessa brott har skett gentemot den andre föräldern och/eller deras barn där det allra vanligaste brottet har varit misshandel. I elva av de tolv domarna är det pappan som har dömts för brott.

Det har varit svårt att se några avgörande mönster kring vad som påverkat utfallet av vårdnadstvisterna: vad som har avgjort att tingsrätten dömt till ensam vårdnad i vissa fall och till gemensam vårdnad i andra fall? Vi har bland annat tittat på huruvida tidsaspekten kan ha haft någon inverkan för utfallet av vårdnadstvisterna. Exempelvis hänvisar tingsrätten i dom 1, 2 och 12 till att det förflutit lång tid sedan våldet ägde rum tills det att vårdnadstvisterna togs upp av tingsrätten; här rör det sig om två års skillnad i dom 1, sju års skillnad i dom 2 och tre års skillnad i dom 12. Detta visar att det inte finns någon bestämd tidsangivelse för att gradera vad som menas med kort respektive lång tid.

I totalt två fall, dom 5 och dom 7, kommer fram till att den våldsdömde föräldern inte ska ha någon kontakt alls med sina barn har det i ena fallet gått fem år sedan straffdomen föll och i det andra fallet nio månader. I dom 7 har pappan tidigare dömts för grov kvinnofridskränkning och tingsrätten har ingivit i domskälet att barnet behöver skyddas för våld och andra övergrepp samt att det saknas förutsättningar för gemensam vårdnad eftersom mamman har skyddade personuppgifter. I det andra fallet, där pappan döms till att inte ha någon kontakt alls med sina barn (dom 5), tolkar vi att den största anledningen till detta är att tingsrätten uppfattar att det existerar en bortföranderisk; att pappan skulle kunna föra barnen ut från Sverige. Här har det alltså passerat fem år i det ena fallet och i det andra fallet har det passerat nio månader - vi har inte kunnat se att tidsaspekten spelat någon betydande roll för utfallet av vårdnadstvisterna utan snarare de handlingar som mannen gjort sig skyldig till och vilka risker som finns om barnen skulle ha umgänge med sin pappa.

Gällande de samlade domarna vi har läst har det resulterat i mycket olika utfall, ibland har det dömts till ensam vårdnad och ibland till gemensam vårdnad trots att brotten påmint mycket om varandra och att det passerat ungefär lika lång tid från att straffdomen meddelades till att domen för vårdnadstvisten meddelades. Exempelvis, i två fall är pappan dömd för olaga hot mot sina familjemedlemmar; i det ena fallet dömde tingsrätten till gemensam vårdnad och i det andra fallet dömde tingsrätten till ensam vårdnad för mamman.

När frågan om vårdnad, boende och umgänge skall avgöras så refererar tingsrätten till andra faktorer än våldet som tycks vara av överordnad betydelse i vårdnadstvisten. I synnerhet föräldrarnas förmåga till samarbete, barnets behov av kontakt med båda sina föräldrar samt vilken förälder som bäst kan tillgodose barnets behov av umgänge med den andre föräldern.

Eriksson (2003) belyser hur det i praktiken ofta råder ett perspektiv; att en våldsamma pappa ses som en fullgod vårdnadshavare och "umgängesförälder" tills dess att motsatsen har bevisats. I våra resultat ser vi mönster som knyter an till detta tema. I flera av vårdnadsmålen domskäl återkommer formuleringar i tingsrättens beskrivning av våldet som signalerar ett förmildrande av det utövade våldet. Exempelvis hänvisar tingsrätten till att pappan har visat tecken på att ha kommit till insikt med sitt tidigare våldsamma och felaktiga beteende. Här följer utdrag från två olika domar där, där vi tolkar att förmildrande omständigheter lyfts fram. I båda dessa domar är papporna dömda för misshandel gentemot sina barn:

Av vad som framkommit vid huvudförhandlingen synes dock [pappan] ha kommit till insikt med att hans agerande i samband med händelsen som föranledde misshandelsdomen varit felaktigt. Han har också uttryckt ånger över det inträffade och synes ha tagit intryck av det stöd han fått från mansmottagningen i [plats]. (Dom 3)

Det är nu flera år sedan de åtalade gärningarna ägde rum. [Pappan] har uppgett att han på olika sätt har arbetat med sig själv och gått i terapi. (Dom 12)

Maria Eriksson lyfter i sin avhandling (2003) hur det inom området separationer finns en bristande diskussion gällande fall där en pappas närvaro och sammanhållandet av familjen efter separationen faktiskt har negativa konsekvenser för mamman och barnet/barnen. Här menar Eriksson att makt knuten till faderspositionen inte problematiseras i tillräcklig utsträckning. Hon beskriver även hur en undermålig hantering av mäns våldsutövande, kan definieras som en del av orsaken till våldet (ibid.). I det material vi analyserat så dömde tingsrätten till gemensam vårdnad i fem fall, vilket utgör drygt 40 % av fallen. Detta ska ses i ljuset av att regeringen i proposition 2020/21:150 (s. 75) understryker att i situationer där våld eller andra övergrepp förekommit från en förälders sida, är det i princip alltid bäst för barnet att den föräldern inte får del av vårdnaden. Liknande formuleringar finns även att läsa i regeringens proposition *Nya vårdnadsregler*, (2005/06:99, s. 50 - 51). Det som står i propositionerna visar enligt vår mening på ett glapp kring vad som var beslutsfattarnas intention och vad som händer i praktiken. I fem av de tolv domar vi har gått igenom dömde tingsrätten till gemensam vårdnad och i

dess fall har det handlat om följande brott: misshandel mot barnet, misshandel mot barnen och mamman, olaga hot mot mamman, misshandel mot pappan i närvaro av barnet samt misshandel mot båda barnen.

I de domar som vi studerat saknas överlag ett problematiserande förhållningssätt när det kommer till det våld som förekommit. Det återkommer flera formuleringar som vi anser förminska det våld som förekommit. Vi kunde genomgående se i tingsrättens domskäl att de riktat fokus på föräldrarnas förmåga till samarbete. Det framgår av FB 6 kap 5 § st. 2 att tingsrätten ska fästa avseende särskilt vid föräldrarnas förmåga att samarbeta i frågor som rör barnet (observera att vi tittat på hur lagstiftningen såg ut innan 1 juli 2021). Singer (2019) skriver att en förutsättning för ett förordnande om ett gemensamt vårdnadsansvar är att föräldrarna kan samarbeta i frågor som rör barnet och kan de inte samarbeta saknas förutsättningar för ett gemensamt ansvar. Av proposition 2005/06:99, s. 51, tydliggörs att gemensam vårdnad *inte* ska få användas som ett medel för att "tvinga" föräldrar till att samarbeta ifall föräldrarna saknar vilja och förmåga att sätta barnets bästa före den egna konflikten. I dom 8 kunde vi se att tingsrätten dömde till gemensam vårdnad med ambitionen att det skulle ge en bättre möjlighet för barnen att upprätthålla en god och nära kontakt till båda sina föräldrar men även med en förhoppning om att domen skulle förmå föräldrarna att samarbeta. I nyss nämnda vårdnads mål stod följande i domskälet:

Förutsättningarna för en god och nära kontakt mellan barnen och båda föräldrarna är större, om [mamman] och [pappan] gemensamt utövar vårdnaden om barnen än om en av dem är ensam vårdnadshavare. Detta inte minst då det genom [pappans] uppgifter, som vinner stöd av den muntliga bevisningen som han har åberopat, är visat att [mamman] har varit den av föräldrarna som i de flesta fall fått sin vilja igenom. Genom att förordna om gemensam vårdnad skulle parterna dessutom förmås att börja samarbeta med varandra. Det är därför bäst för barnen att rätten beslutar att vårdnaden om dem ska vara gemensam. (Dom 8)

Här kunde vi konstatera att tingsrättens resonemang i domskälet, stod i kontrast till det som går att läsa av proposition 2005/06:99, s. 51.

I en annan dom lyfter tingsrätten fram att pappan har dömts för ett våldsbrott gentemot mamman och att detta faktum har haft betydelse i bedömningen av mammans trovärdighet (dom 7). Detta skulle kunna tolkas som att tingsrätten synliggör och ger våldet vikt i sin bedömning. Samtidigt skulle detta även kunna betraktas som en förminskning av både våldet och mamman som person, då tingsrättens resonemang belyser att det just är i ljuset av pappans *våldsdöm* som mammans trovärdighet stärks. Detta framgår av följande textstycke:

I domen [målnummer] har både tingsrätten och hovrätten bedömt föräldrarnas uppgifter och där har [mammans] uppgifter om att våld förekommit bedömts som trovärdiga. Att [pappan] har dömts för grov kvinnofridskränkning talar för att det som [mamman] beskriver verkligen har hänt. (Dom 7)

Studien *Stöd till barn som bevittnat våld mot mamma - resultat från en nationell utvärdering* (Broberg m.fl., 2011) belyser hur våldsutsatta barn påverkas av att ha bevittnat våld samt undersöker vilket stöd

som var av betydelse för dessa barn. I studien betonas att det saknas kunskap om vilken betydelse det har för ett barns hälsa och utveckling att ha regelbundet umgänge med en pappa som har utsatt barnet och barnets mamma för våld. I studiens resultatdel såg man överlag att barns hälsa och välbefinnande förbättrades efter att de hade fått stödinsatser. Man såg även att det hade stor betydelse för barnens hälsa om våldet upphörde och kunde konstatera att just åtgärder som uppmärksammar och stoppar våldet så att barnen och mammorna får skydd, har stor betydelse för barnets fortsatta hälsa och utveckling.

I alla domar som vi har läst har tingsrätten att beakta risken för att våld kan uppstå igen och som Broberg (2011) skriver om, har det stor betydelse för barnets hälsa huruvida våldet upphör eller inte. Kopplat till detta kunde vi se att tingsrätten i några mål inte problematiserade i någon högre grad kring just risken för att barnen skulle kunna utsättas på nytt för våld (antingen riktat mot barnet eller mot barnets andre förälder). I dom 11 gjordes exempelvis en riskbedömning kring att mamman haft en dålig ekonomi de senaste åren, men inte kring det våldsbrott som mamman dömts för gentemot pappan.

Röbäck (2012) beskriver i sin avhandling hur begreppet *umgänge* talas om som en rättighet för just barn, medan en förälder däremot inte sägs ha någon absolut rätt till umgänge med sitt barn. Men hon belyser paradoxen att det endast är föräldrar som kan kräva umgänge med sitt barn genom verkställighet och inte tvärtom. Detta är något som vi själva reflekterade över i bearbetningen av vårt material och i de domar som vi läst så tog tingsrätten hänsyn till barnets åsikt endast i ett fall, där det rörde sig om ett 14-årigt barn.

Röbäck (2012) belyser även hur bedömningen kring barnets bästa, tidigare främst la tonvikten på själva umgänget men att det efter 2006 års vårdnadsreform blev ett tydligare fokus på riskbedömningen i avgörandet kring vad som ansågs bäst för barnet (FB 6 kap. 2a §). Den förstärkta skrivningen i lagen innebar att barnets kontakt med båda föräldrarna inte skulle få tillämpas om det var på bekostnad av barnets skydd (SOU 2005:43, s. 198). I vår studie så har vi kunnat se i majoriteten av domarna att juryn fattat beslut gällande umgänge utan att redogöra för hur man säkerställt att beslutet inte fattats på bekostnad av barnets skydd.

Avslutningsvis vill vi tydliggöra att de resultat som framkommit i vår studie inte kan generaliseras då materialet är för begränsat för detta.

7.2 Diskussion

I de genomgångna domarna har tingsrätten i flera fall dömt till umgänge även när barnen explicit uttryckt att de inte velat ha något umgänge med den brottsdömde föräldern. Vi tolkar bland annat detta som att barnets behov av en nära och god kontakt med båda sina föräldrar fått en överordnad betydelse i förhållande till de åsikter som barnet uttryckt. Det ligger nära till hands att fundera på det som Singer (2019) belyser i sin bok, att det i vissa fall verka handla om en förälders behov av kontakt

med sitt barn - snarare än barnets behov av kontakt med sin förälder - som blir avgörande i vårdnadstvister (ibid.).

Vi menar att det krävs både styrka och stort mod för ett barn att våga öppna upp sig och berätta om sina känslor och tankar kring hur hen ser på sina föräldrar och var hen vill bo i samband med att en vårdnadsutredning genomförs. När det dessutom handlar om barn som upplevt våld inom familjen kan tröskeln för det våldsutsatta barnet, att våga berätta om sina erfarenheter, känslor och önsknings, vara ännu högre att nå upp till. Något vi blivit varse om under uppsatsskrivandet är hur oerhört sårbara och utlämnade dessa barn är till vuxenvärlden och de bedömningar som görs av olika aktörer runt barnet.

Ett barn kan i en vårdnadsutredning ge uttryck för att hen inte vill träffa sin våldsutövande förälder, men sedan är det ändå tingsrätten som avgör om barnets åsikter bör beaktas eller ej. Tingsrätten kan hänvisa till att barnet inte har uppnått den "ålder och mognad" som krävs för att vikt ska fästas vid barnets vilja. Det finns idag heller ingen tydlig gräns på när denna ålder och mognad är uppnådd eftersom den tidigare 12-årsregeln är borttagen. Här är barnen helt utlämnade till hur rättsväsendet tolkar denna bestämmelse.

Vi anser att ett mer holistiskt förhållningssätt inom rättsväsendet hade kunnat vara till gagn för många av barnen i de vårdnadstvister vi studerat. Genom att rättsväsendet beaktar vilka sociala betydelser rättsreglerna får för barnet, skapas en mer komplett helhetsbild kring barnets situation och vilken påverkan en eventuell dom kan få för barnet.

UNICEF (2021) beskriver att vårt samhälle under en lång tid präglats av en åldersmaktsordning, där barn systematiskt exkluderats från rätten till delaktighet och inflytande. Historiskt sett har barn ofta setts som passiva och okunniga; ett perspektiv som fortfarande dominerar i dagens samhälle. Detta innebär att vuxna ofta underminerar barn och barnets kompetenser (ibid.). I de tolv domar vi har läst, har tingsrätten bara i ett enda fall (dom 1) skrivit att hänsyn *måste* tas till barnets åsikt, vilket då rörde sig om ett 14-årigt barn. Detta, menar vi, visar på det just nämnda; att barn exkluderas från rätten till inflytande. Här lyser den rådande åldersmaktordningen igenom i domskälet för dom 12 (där pappan är dömd för misshandel mot båda barnen):

Barnens åsikt ska naturligtvis vägas in men de är så unga, tio respektive sju år gamla, att deras vilja inte kan vara avgörande för frågan om umgänge. De har vid den åldern ännu inte förmågan att överblicka vad det innebär för dem att de inte träffar sin far. (Dom 12)

Vi anser att barnen förblir maktlösa så länge deras åsikter inte väger lika tungt som vuxnas och i ungefär hälften av domarna som vi läst presenteras inte barnens vilja någonstans i domen. Endast i en dom har tingsrätten skrivit att de *måste* ta hänsyn till barnets åsikt. Detta exemplifierar hur utlämnade barn i vårdnadstvister kan vara till vuxenvärldens beslutsfattande. I proposition 2020/21:150 står det att enskilda samtal som regel hålls med äldre barn men enskilda samtal hålls som utgångspunkt *inte* med barn i åldrarna 1-5 år och de barnens åsikter finns sällan med i de upplysningar

eller utredningar som domstolen tar del av. Detta överensstämmer med det som Röbbäck (2012) lyfter i sin avhandling; att rätten använde sig av flertalet argument för att *inte* ta barnets vilja i beaktande genom att föra fram argument där barnen snarare betraktades som objekt än som aktörer, genom att de exempelvis bedömdes vara påverkade av sina mammor.

Vi är väldigt glada att det, från och med den 1 juli 2021, införts lagändringar i föräldrabalkens sjätte kapitel där barnets rättigheter tydliggörs och stärkts. Från ovan nämnda datum lades en bestämmelse till (FB 6 kap. 2 b §), där det står att barn ska få information och ges möjlighet att framföra sina åsikter i frågor om vårdnad, boende och umgänge (prop. 2020/21:150). En annan förändring är att det tidigare stått i FB 6 kap. 1 § att man ska ta hänsyn till barnets *vilja* men nu har det ordet ändrats till *åsikter*. Där är tanken att barn inte kan förväntas ha en tydlig vilja och inte heller ska behöva ställa sig på en förälders sida (ibid.). Förhoppningsvis kommer barnens röst väga tyngre framöver gentemot hur det sett ut tidigare, åtminstone är det beslutsfattarnas intention.

I ett av vårdnadsmålen (dom 6) fick den våldsutövande föräldern ensam vårdnad om det gemensamma barnet eftersom tingsrätten ansåg att mamman inte främjat barnets umgänge med sin pappa. Vi reagerade på att tingsrätten, i det fallets domskäl, hänvisade till att pappan hade uttryckt sig i positiva ordalag om mamman, medan mamman inte gjort detsamma om pappan. Här saknade vi ett kritiskt resonering från tingsrättens sida i form av belysandet av andra perspektiv; som exempelvis att uteblivandet av mammans "positiva ordalag om pappan" även hade kunnat bero på att hon hade utsatts för våld. Tingsrätten formulerar sig enligt följande i domskälet:

Utifrån det samlade materialet innan och under hela tingsrättsprocessen har utredaren sett att [pappan] är den förälder som bäst tillgodoser [barnets] behov av båda sina föräldrar. [Pappan] har under förra och denna utredning flera gånger uttryckt att mamman är viktig för barnet. [Mamman] har under hela tingsrättsprocessen inte pratat i positiva ordalag om [pappan] och har under samtalen diskvalificerat [namn] som pappa. Utredaren har under denna och under förra utredningen sett att [mamman] inte underlättar umgängen mellan [barnet] och [pappan]. (Dom 6)

Singer (2019) frågar sig om det går att åstadkomma en god kontakt till båda föräldrarna genom att vårdnadsansvaret ges till den som antas främja umgänget, utan att beakta hur barnets tillvaro i övrigt ser ut och leder oss vidare till frågor som; är det för lätt idag för en våldsutövande förälder att kunna fortsätta utöva makt och eftervåld mot sin före detta partner och barnen efter det att parterna separerat? När och i vilken utsträckning utgör själva samhället en bidragande faktor till att eftervåldet fortsätter gentemot de våldsutsatta? Vilken påverkan har rätten i sina beslut kopplat till de rådande samhällsnormer som existerar?

I Röbbäck's avhandling (2012) diskuterar hon om hur föreställningen om det generella barnets behov av kontakt med båda sina föräldrar, verkar väga tyngre än behovet att låta enskilda barn komma till tals eller få sitt skyddsbehov tillgodosett. Röbbäck menar att rätten, utifrån tanken att det både generellt och långsiktigt anses bra för barn att ha kontakt med bägge sina föräldrar, kan "bortse" från barnens

röster *här och nu* och vad som hände under specifika umgängestillfällen när barnet träffar sin umgängesförälder.

Trots att Röbbäcks avhandling genomfördes 2012 så känns denna förklaringsmodell högst relevant även för vår studie eftersom en av de upptäckter som förvånade oss mest under arbetets gång var just frånvaron av barnens röst samt vilken marginell betydelse själva våldet verkade ha på beslutet som fattades i tingsrättens vårdnadsmål. Här överraskades vi av den uppenbara frånvaron, gällande att synliggöra det våld som hade förekommit i målen, vilket kändes såväl anmärkningsvärt som problematiskt. Dels utifrån perspektivet att de barn och föräldrar som drabbats av våldet även sviks av samhället när våldet förminskas eller förbises, men även för att osynliggörandet av våldet kan ses som att samhället själv utgör bidragande faktorer till att eftervåld upprätthålls. Bland annat tycker Riksorganisationen *GAPF – Glöm aldrig Pela och Fadime* att domstolar aldrig bör kunna döma till gemensam vårdnad när familjen befinner sig i en hederskultur eftersom en gemensam vårdnad inte är möjlig när mamman utsatts för våld, övergrepp eller annan kränkande behandling i en sådan kontext (prop. 2020/21:15). Efter att ha läst alla våra domar, tänker vi oss att gemensam vårdnad även kan vara problematisk för den våldsutsatte föräldern och barnen oavsett om familjen befinner sig i en hederskontext eller ej.

Ronnback (2012) ställer sig frågan i sin avhandling om vad som egentligen är viktigast – ett föräldraskap som är jämställt eller att barnet har en *säker* kontakt med båda sina föräldrar? Här håller vi med Röbbäck till fullo om att rättens generella beskrivningar av föräldrar och barn samt förbiseendet av att lyfta fram skillnader i föräldrapraktikerna, riskerar just att osynliggöra de risker som ett bristande föräldraskap kan innebära för barnet.

Röbbäck menar att om det viktigaste är att ett barn ska kunna upprätta ett visst umgänge med en förälder, trots dennes bristande föräldraförmåga/bristande föräldraansvar, så borde man från rättens sida även vara tydlig med att den andre föräldern då behövs än mer för att barnets bästa ska kunna upprätthållas och tillgodoses. Det skulle via den ”trygga” föräldern då ingå ett ansvar för att skydda barnet vid behov.

Röbbäck belyser vidare det orimliga i att använda sig av en generell retorik om två jämställda föräldrar som förväntas göra samma saker fastän föräldrarna har uppenbara skillnader i sitt föräldraskap i form av en bristande respektive fungerande föräldraförmåga. Även här sätter Röbbäck ord på en av de uppfattningar som vi kommit fram till efter vår genomförda studie.

Vi är väl medvetna om komplexiteten i frågor kopplade till denna uppsats problemområde samt att det sällan finns några enkla svar på komplicerade problem eller frågor. Men efter genomförandet av vår uppsats kan vi ändå konstatera följande: eftersom samhället har en så stor makt att fatta beslut som får stor påverkan för både våldsutsatta barns och vuxnas liv, så anser vi det vara helt nödvändigt att yrkesgrupper som arbetar nära barn och vuxna som utsatts för våld har tillgång till den forskning och samlade kunskap som finns inom området. För denna kunskapsnivå kan vara av helt avgörande betydelse för att rätt beslut ska kunna fattas i ett vårdnadsmål där det förekommit våld.

7.3 Slutsatser

Under studiens gång har vissa mönster framträtt tydligare än andra, vilket har lett oss fram till de slutsatser som redovisas i detta avsnitt. I de domar som analyserats så är det i elva av tolv fall pappor som dömts för våldsbrott mot barnet och/eller barnets mamma. Här kunde vi konstatera hur det strukturella samhällsproblemet, mäns våld mot kvinnor, blev uppenbart.

Förekomsten av våld i vårdnadsmålen verkar i de flesta fall vara av underordnad betydelse för vilket utfall det blir i tingsrättens bedömning av vårdnadsfrågan. Även i umgängesfrågan, verkar förekomsten av våld spela en marginell roll i tingsrättens bedömning. Istället fäster tingsrätten genomgående stor vikt vid vem av föräldrarna som bäst kan tillgodose barnets umgänge med den andre föräldern samt barnets behov av en nära och god kontakt med båda föräldrarna.

En annan av studiens slutsatser är att tingsrätten fäster stor vikt vid föräldrarnas samarbetsförmåga och fattar beslut baserade på föreställningen om att samarbete mellan föräldrarna generellt bör eftersträvas. Ibland ansågs samarbetssvårigheterna inte vara tillräckligt stora för att utgöra ett skäl för att upplösa den gemensamma vårdnaden trots att det i vårdnadsålet framkommit att föräldrarna hade uppenbara samarbetssvårigheter. I en dom såg vi hur tingsrätten dömde till gemensam vårdnad med motiveringen att en bibehållen gemensam vårdnad skulle förmå föräldrarna att börja samarbeta och hur detta skulle kunna vara till gagn för barnet i målet framkom inte av tingsrättens domskäl. I de domar där den gemensamma vårdnaden upplöstes så hänvisade tingsrätten främst till föräldrarnas *samarbetssvårigheter* och inte till våldet.

I de flesta fall när mamman och barnen bodde på skyddat boende och/eller hade skyddade personuppgifter, har tingsrätten tilldömt mamman den ensamma vårdnaden om barnen. Dock kan vi se att tingsrätten i flera av dessa fall dömt till umgänge mellan pappan och barnen. Kopplat till detta är vår slutsats att tingsrätten i sina domskäl inte har tagit med i beaktningen vilken börda det innebär för ett barn som bor på skyddat boende, att inte röja sin vistelseadress inför sin umgängesförälder.

En av studiens huvudslutsatser är att det existerar en föreställning från samhällets sida - att ett upprätthållande av kontakt mellan barnet och dess föräldrar i alla lägen är till barnets bästa. Detta trots att det inte finns någon forskning som styrker att det skulle vara till barnets bästa att mot sin vilja ha fortsatt umgänge med en förälder som tidigare utövat våld mot barnet och/eller barnets andra förälder.

Ytterligare en slutsats som vi kommit fram till i vår studie är att barn, trots att de i lagens mening anses ha en viss makt och är rättighetsbärare, ändå i praktiken i princip saknar makt att påverka sin egen livssituation i vårdnadstvister där vårdnad, boende och umgänge avgörs. Den makten, att påverka barnets liv, verkar tillhöra de vuxna.

7.4 Våra slutsatser relevans för socialt arbete

Socionomer som arbetar som skolkuratorer eller som kuratorer på BUP kommer sannolikt att på regelbunden basis komma i kontakt med våldsutsatta barn där familjen antingen befunnit sig eller ännu *befinner* sig i en vårdnadstvist. Socialtjänsten har även ett ansvar att följa upp barns situation efter en vårdnadstvist enligt SoL, 5 kap 1 § punkt 9, där det står att socialnämnden i sin omsorg om barn och unga ska tillgodose det särskilda behov av stöd och hjälp som kan finnas sedan ett mål eller ärende om vårdnad, boende, umgänge eller adoption har avgjorts.

Av våra genomgångna domar så dömde tingsrätten till fortsatt gemensam vårdnad i fem av fallen trots att den våldsutsatte föräldern motsatt sig det och trots att barnen i flera fall uttryckte att de inte ville träffa föräldern som utsatt barnet för våldsbrottet, så dömde ändå tingsrätten till umgänge. I cirka hälften av domarna presenteras inte barnens vilja någonstans i domen och endast i en dom har tingsrätten skrivit att de *måste* ta hänsyn till barnets åsikt.

Våra resultat pekar på hur utlämnade barn i vårdnadstvister kan vara till vuxenvärldens beslutsfattande och här blir socialtjänstens ansvar att följa upp dessa barn mycket viktig för att barnens fortsatta utveckling och hälsa ska gå i rätt riktning.

7.5 Förslag på vidare forskning

Ett förslag på vidare forskning skulle kunna vara att jämföra utfallet i vårdnadsmål där en förälder *dömts* för våldsbrott gentemot en familjemedlem med vårdnadsmål där det förekommer *uppgifter om våld* från en förälders eller barnets håll. Vi har i denna uppsats enbart studerat domar där en förälder dömts för brott och det hade varit mycket intressant att se huruvida tingsrätten dömer annorlunda jämfört med fall då det "endast" förekommer uppgifter om våld.

Vi har även som förslag på vidare forskning att använda sig av liknande forskningsfråga och liknande frågeställningar som de vi har använt oss av, men sedan studera hur högre instanser dömer (hovrätt och högsta domstolen). Exempelvis, resonerar högre instanser likadant som tingsrätten kopplat till FB 6 kap. 2 a §?

Förslag på vidare forskning är också att se huruvida utfall av vårdnadstvister och domstolars resonemang förändrats efter att flera lagändringar gjorts i föräldrabalken sedan 1 juli 2021; exempelvis att domstolar nu kan döma till gemensam vårdnad även om båda föräldrarna motsätter sig det. Vad har det gett för konsekvenser? Hur ofta döms det till gemensam vårdnad mot båda föräldrarnas vilja? Det skulle även vara intressant att se om förändringen i FB 6 kap. 5 § st. 2 gett några effekter. Tidigare stod det att vid bedömningen om vårdnaden skall vara gemensam eller anförtros åt en av föräldrarna, ska rätten fästa avseende särskilt vid föräldrarnas förmåga att samarbeta i frågor som rör barnet. Numera står det att rätten ska fästa avseende särskilt vid *föräldrarnas förmåga att sätta barnets behov främst och ta ett gemensamt ansvar i frågor som rör barnet*. Har det blivit så som det stod i propositionen, att genom denna ändrade formulering kommer föräldrar inte längre smutskasta varandra och peka på den andres brister?

Referenslista

- Alexius Borgström, K. & Hollander, A. (red.) (2009). *Juridik och rättsvetenskap i socialt arbete*. (1. uppl.) Lund: Studentlitteratur.
- Anna L. Jonhed (2018). Barn som upplever våld (mot en förälder). Sinisalo, E. & Moser Hällen, L. (Red.), *Våld i nära relationer: socialt arbete i forskning, teori och praktik* (s. 159-191). Studentlitteratur.
- Bryman, A. (2011). *Samhällsvetenskapliga metoder*. (2., [rev.] uppl.) Malmö: Liber.
- Bryman, A. (2018). *Samhällsvetenskapliga metoder*. (tredje upplagan). Stockholm: Liber.
- Braun, V., & Clarke, V. (2006). Using thematic analysis in psychology. *Qualitative research in psychology*, 3(2), 77-101. Från <http://dx.doi.org/10.1191/1478088706qp063oa>
- Broberg, A., Almqvist, K., Almqvist, L., Axberg, U., Cater, Å. K., Eriksson, M., Forssell, A. M., Grip, K., Iversen, C. & Sharifi, U. (2011) *Stöd till barn som bevittnat våld mot mamma. Resultat från en nationell utvärdering*. Göteborg: Psykologiska institutionen, Göteborgs universitet.
- Eriksson, M. (2003). *I skuggan av pappa. Familjerätten och hanteringen av faders våld*. Diss. Stehag: Gondolin.
- Karlsson, J., Ingeström, S. & Åhl, C. (2020). Handbok för barns delaktighet och inflytande: Teori och praktik för nyfikna läsare som vill lära sig mer om värdet av barns delaktighet. UNICEF. Från: [Unicef-Handbok-2020-barns delaktighet och inflytande webb.pdf](#)
- Nääv, M. & Zamboni, M. (red.) (2018). *Juridisk metodlära*. (Andra upplagan). Lund Studentlitteratur.
- Röbäck, Karin. (2012) *Barns röster i vårdnadstvister - om verkställighet och professionellas riskbedömningar*. Göteborg: Institutionen för socialt arbetet, Göteborgs universitet.
- Schiratzki, J. (2017). *Barnrättens grunder*. (Sjätte upplagan [reviderad och uppdaterad]). Lund: Studentlitteratur.

Schiratzki, J. (2013). *Föräldraansvar i välfärdsrätten: om vårdnad, vårdnadstvister och barnskydd*. (1. uppl.) Stockholm: Norstedts juridik.

SFS 1949:381 Föräldrabalken. Från: Föräldrabalk (1949:381) Svensk författningssamling 1949:1949:381 t.o.m. SFS 2020:1027 - Riksdagen

Singer, A. (2019). *Barnets bästa: om barns rättsliga ställning i familj och samhälle*. (Sjunde upplagan). Stockholm: Norstedts Juridik.

Sinisalo, E. & Moser Hällen, L. (red.) (2018). *Våld i nära relationer socialt arbete i forskning, teori och praktik*. (Första upplagan). Stockholm: Liber.

Socialstyrelsen (2021). *Våld i nära relationer*. Från: <https://www.socialstyrelsen.se/stod-i-arbetet/vald-och-brott/vald-i-nara-relationer/>

Sohlberg, P. & Sohlberg, B. (2019). *Kunskapens former: vetenskapsteori, forskningsmetod och forskningsetik*. (Fjärde upplagan). Stockholm: Liber.

Sveriges riksdag (2021). *Barn som bevittnar våld - Justitieutskottets betänkande 2020/21:JuU35*. Från: [Barn som bevittnar brott Justitieutskottets Betänkande 2020/21:JuU35 - Riksdagen](#)

SOU 2014:6. *Män och jämställdhet*.

SOU 2005:43. *Vårdnad - Boende - Umgänge. Barnets bästa, föräldrars ansvar*.

Prop. 2005/06:99. *Nya vårdnadsregler*.

Prop. 2020/21:150 *Ett stärkt barnrättsperspektiv i vårdnadsmål*.

Vetenskapsrådet (2017). *God forskningssed*. Från: https://www.vr.se/download/18.2412c5311624176023d25b05/1555332112063/Godforskningssed_VR_2017.pdf

Weigl, K. (2021, 23 februari). "Misshandlat henne så svårt, vet ej om hon lever." *Aftonbladet*. [Kvinnan la själv ut bilden: "Tror man ser galenskapen" | Aftonbladet](#)

9. Bilaga – kortfattad beskrivning av studiens 12 domar

I denna bilaga har vi skrivit fakta om varje dom som vi har läst. All information nedan har redan skrivits ut i uppsatsen men vi tänker att det är smidigt för läsaren att det finns en *samlad* text om varje dom, som går att återkomma till närsomhelst under läsningen.

Nedan följer 12 sidor – en sida om varje fall. Överst på varje sida har vi skrivit ut information om det våldsbrott som ägt rum och nedanför följer fakta om vårdnadsmålet som ägt rum i tingsrätten, föräldrarnas yrkanden samt socialtjänstens förslag på beslut.

Ha gärna med dig under läsningen att det, i varje enskilt fall, handlar om *barn* som drabbats av våldet på ett eller annat sätt. Barnens ålder framkommer nedan men utöver det ingen annan information om dem.

Dom 1

Vilket våldsbrott: Pappan är dömd för misshandel gentemot barnen och mamman, samt olaga hot gentemot mamman.

Tidpunkt brottet: Pappan är dömd för brott begångna under tiden september 2015 till och med mars 2016, mot samtliga familjemedlemmar.

När straffdomen meddelats: Framgår ej

Påföljd: Pappan dömdes till villkorlig dom och samhällstjänst, motsvarande ett straffvärde om tre månaders fängelse.

Tingsrättsdomen avseende vårdnad, boende & umgänge: Juli 2018

Yrkanden: Mamman har i första hand yrkat att tingsrätten ska förordna att vårdnaden om barn 1 och barn 2, ska tillkomma henne ensam. I andra hand, för det fall vårdnaden alltjämt ska vara gemensam, har mamman yrkat att barnen ska ha sitt stadigvarande boende hos henne.

Pappan har bestridit yrkandet om ensam vårdnad och medgett mammans yrkande såvitt gäller stadigvarande boende

Barnens ålder: Barn 1 = 14 år. Barn 2 = 8 år.

Socialtjänstens förslag på beslut:

-Mamman ska ha ensam vårdnad om barnen

-Det skall för närvarande inte vara något umgänge mellan pappan och barnen

Utfall av vårdnadstvisten:

1. Mamman ska ha ensam vårdnad av parternas barn.
2. Tingsrätten lämnar pappans yrkande om att barn 2 ska ha rätt till umgänge med honom, utan bifall.
3. Barn 1 ska ha rätt till umgänge med pappan i närvaro av umgängesstöd utsedd av socialtjänsten i [namn] kommun enligt tingsrättens planering.

Dom 2

Vilket våldsbrott: Två fall av misshandel mot mamman. Det var fråga om förhållandevis allvarligt våld i form av bl.a. slag, sparkar och stryptag.

Tidpunkt brottet: Framgår ej

När straffdomen meddelats: September 2011

Påföljd: Framgår ej

Tingsrättsdomen avseende vårdnad, boende & umgänge: November 2018

Yrkanden: Mamman har i första hand yrkat att hon ska tillerkännas ensam vårdnad om barnen. För det fall tingsrätten inte skulle tillerkänna henne ensam vårdnad har hon i andra hand yrkat att barnen ska vara stadigvarande boende hos henne.

Pappan har bestritt mammans yrkanden och för egen del yrkat att den gemensamma vårdnaden ska bestå. För det fall tingsrätten skulle anse att den gemensamma vårdnaden ska upplösas har han i andra hand yrkat att han ska tillerkännas ensam vårdnad om barnen.

Barnens ålder: Barn 1 = 9 år. Barn 2 = 8 år.

Socialtjänstens förslag på beslut:

-Att vårdnaden om barn 1 och barn 2 tillfaller mamman.

-Att barn 1 och barn 2 har sitt stadigvarande boende hos mamman.

-Att barn 1 har umgänge med pappan under dagtid varannan lördag.

Att barn 2 har umgänge torsdag till lördag varannan vecka med pappan.

Utfall av vårdnadstvisten:

1. Mamman ska ensam ha vårdnaden om barn 1 och barn 2.
2. Barn 1 ska ha rätt till umgänge med pappan enligt följande...[tingsrättens schema]
3. Barn 2 ska ha rätt till umgänge med pappan enligt följande...[tingsrättens schema]

Dom 3

Vilket våldsbrott: Pappan har dömts för misshandel, ringa brott, mot barnet i mars 2017.

Misshandeln bestod i att pappan slog barnet tre gånger i ansiktet med öppen hand.

Tidpunkt brottet: Mars 2017

När straffdomen meddelats: Oktober 2017

Påföljd: Framgår ej

Tingsrättsdomen avseende vårdnad, boende & umgänge: Juni 2018

Yrkanden: Mamman har yrkat att tingsrätten ska bestämma att hon ensam anförtros vårdnaden om parternas gemensamma barn. Om tingsrätten inte bifaller hennes yrkande om ensam vårdnad har hon yrkat att barnet ska ha sitt stadigvarande boende hos henne.

Pappan har bestritt mammans yrkanden och för egen del yrkat att den gemensamma vårdnaden ska bestå samt att barnet ska ha ett växelvist boende varannan vecka med bytesdag på fredagar.

Barnets ålder: 10 år.

Socialtjänstens förslag på beslut:

-Vårdnad: Förslag till beslut är att mamman ska ha ensam vårdnad

-Boende: Förslag till beslut är att barnet ska ha sitt stadigvarande boende hos mamman

-Umgänge: Förslag till beslut är att inte fastställa något umgänge

Utfall av vårdnadstvisten:

1. Vårdnaden om parternas gemensamma barn ska även fortsättningsvis vara gemensam.
2. Barnet ska ha sitt stadigvarande boende hos mamman.
3. Barnet ska ha rätt till umgänge med pappan enligt följande...[tingsrättens schema]

Dom 4

Vilket våldsbrott: Pappan är dömd för två fall av misshandel mot mamman.

Tidpunkt brottet: Framgår ej

När straffdomen meddelats: År 2012

Påföljd: Framgår ej

Tingsrättsdomen avseende vårdnad, boende & umgänge: December 2018

Yrkanden: Pappan har yrkat att tingsrätten anförtror honom ensam vårdnad om barnen. Om tingsrätten skulle besluta om fortsatt gemensam vårdnad, har han yrkat att tingsrätten förordnar att båda barnen ska vara stadigvarande boende hos honom. Slutligen har pappan, för det fall ovan nämnda yrkanden inte vinner bifall, yrkat att tingsrätten beslutar att båda barnen ska ha rätt till umgänge med honom enligt... [förslag på schema].

Mamman har tillbakavisat yrkandena, men har inte motsatt sig s.k. övervakat umgänge genom umgängesstöd på [plats]. Mamman har för egen del i första hand yrkat att tingsrätten anförtror henne ensam vårdnad om båda barnen eller - i andra hand - förordnar att båda barnen ska bo stadigvarande hos henne.

Barnens ålder: Barn 1 = 7 år. Barn 2 = 4 år.

Socialtjänstens förslag på beslut:

- Att mamman ska ha ensam vårdnad om barn 1 och 2.
- Att båda barnen ska vara stadigvarande boende hos mamman.
- Att båda barnen ska ha rätt till umgänge med pappan via brev som skickas från pappan var 14:e dag via skatteverkets förmedlingsuppdrag. mamman ska vara barnen behjälpliga att läsa pappans brev samt i att skicka svarsbrev till pappan.

Utfall av vårdnadstvist:

1. Mamman ska ha ensam vårdnad om parternas barn
2. Barn 1 och 2 ska ha rätt till umgänge med pappan enligt tingsrättens schema på [plats] under fyra månader.

Dom 5

Vilket våldsbrott: Pappan är dömd för att ha misshandlat mamman.

Tidpunkt brottet: Juni 2012

När straffdomen meddelats: Tingsrättsdomen föll december 2012 och hovrättsdomen i maj 2013.

Påföljd: Framgår ej

Tingsrättsdomen avseende vårdnad, boende & umgänge: Februari 2019

Yrkanden: Pappan har yrkat att barn 1 och barn 2 ges rätt till umgänge med honom varje söndag mellan kl. 13.00 och 16.00 och att domen ska gälla utan hinder av att den inte vunnit laga kraft. Om det befinns vara lämpligt, kan umgänget inledas genom kontakt via telefon och/eller Skype, samt därefter trappas upp och vid behov ske i närvaro av umgängesstöd.

Mamman har bestritt yrkandena, även för det fall umgänget skulle ske i närvaro av umgängesstöd eller via telefon eller Skype.

Barnens ålder: Barn 1 = 11 år. Barn 2 = 9 år.

Socialtjänstens förslag på beslut: Sekretessmarkerad vårdnadsutredning

Utfall av vårdnadstvisten:

1. Pappans yrkande om umgänge med barn 1 och barn 2 lämnas utan bifall.
2. Tingsrättens interimistiska beslut den 21 juni 2018 ska inte längre gälla.

Dom 6

Vilket våldsbrott: Pappan är dömd för två fall av misshandel mot mamman.

Tidpunkt brottet: Brotten (misshandel vid två olika tillfällen) var begångna i augusti 2016 och i september 2017.

När straffdomen meddelats: September 2018

Påföljd: Påföljden bestämdes till skyddstillsyn med samhällstjänst 100 timmar med ett alternativt straff om fängelse 4 månader. Skyddstillsynen kombinerades med en föreskrift för [pappan] att delta i av frivården anordnad beteendepåverkande programverksamhet; i detta fall IDAP (Integrated Domestic Abuse Programme).

Tingsrättsdomen avseende vårdnad, boende & umgänge: Mars 2019

Yrkanden: Mamman har yrkat att hon ska tillerkännas ensam vårdnad om barnet [personnummer] eller att tingsrätten ska besluta att barnet i vart fall ska ha sitt boende hos henne. För det fall inget av dessa yrkanden bifalles har mamman yrkat umgänge med barnet enligt följande... [förslag på schema].

Pappan har motsatt sig att mammans yrkanden bifalles och för egen del yrkat att han ska tillerkännas ensam vårdnad om barnet [personnummer] eller att tingsrätten ska besluta att barnet i vart fall ska ha sitt boende hos honom. För det fall inget av dessa yrkanden bifalles har pappan yrkat umgänge med barnet enligt följande... [förslag på schema].

Barnets ålder: Snart 3 år.

Socialtjänstens förslag på beslut:

- Vårnaden om barnet ska tillfalla pappan ensamt.
- Utredaren föreslår att barnets stadigvarande boende är hos pappan.
- Utredaren föreslår att barnets umgänge med pappan trappas upp i två steg [förslag på schema].
- Efter steg två har barnet rätt till umgänge med sin mamma enligt [förslag på schema].

Utfall av vårdnadstvisten:

1. Pappan ska ha ensam vårdnad om parternas gemensamma barn.
2. Parternas gemensamma barn ska ha rätt till umgänge med mamman enligt följande...[tingsrättens schema]

Dom 7

Vilket våldsbrott: Pappan är dömd för grov kvinnofridskränkning gentemot mamman.

Tidpunkt brottet: Brotten har begåtts mellan januari 2016 och april 2018.

När straffdomen meddelats: Augusti 2018

Påföljd: Fängelse i 1 år och 6 månader

Tingsrättsdomen avseende vårdnad, boende & umgänge: Maj 2019

Yrkanden: Mamman yrkade i ansökan om stämning att tingsrätten skulle döma till äktenskapsskillnad mellan parterna och att hon skulle tillerkännas ensam vårdnad om barnet eller i andra hand att barnet, inom ramen för den gemensamma vårdnaden, ska ha sitt boende hos henne. Pappan har medgett mammans talan avseende äktenskapsskillnaden, men har bestritt yrkandet om ensam vårdnad. Han har yrkat att den gemensamma vårdnaden ska bestå och att barnet ska bo växelvis hos parterna.

Barnets ålder: 3.5 år.

Socialtjänstens förslag på beslut:

- Att mamman tillerkänns ensam vårdnad om barnet.
- Att barnet ska vara stadigvarande boende hos mamman.

Utfall av vårdnadstvisten:

1. Mamman tillerkänns ensam vårdnad om barnet
2. Pappans talan om umgänge med barnet lämnas utan bifall.

Dom 8

Vilket våldsbrott: Pappan är dömd för fem fall av ringa misshandel mot mamman och två av deras barn.

Tidpunkt brottet: Framgår ej

När straffdomen meddelats: Framgår ej

Påföljd: Dagsböter

Tingsrättsdomen avseende vårdnad, boende & umgänge: September 2019

Yrkanden: Mamman har i första hand yrkat att tingsrätten tillerkänner henne ensam vårdnad om parternas barn 1, barn 2 och barn 3. Mamman har i andra hand yrkat, för det fall den gemensamma vårdnaden ska bestå, att tingsrätten förordnar att barnen ska ha sitt stadigvarande boende hos henne. För det fall tingsrätten anser att barnen ska bos hos pappan yrkar mamman att barnen ska ha rätt till umgänge med henne enligt följande...[förslag på schema].

Pappan har i första hand yrkat att vårdnaden ska utövas gemensamt samt att barnen ska bo tillsammans med pappan samt med umgängesrätt vid lov och storhelger enligt följande...[förslag på schema]. Pappan har i andra hand yrkat att han ska tillerkännas ensam vårdnad om de gemensamma barnen med samma umgängesrätt som ovan. För det fall tingsrätten anser att barnen ska bo tillsammans med mamman alternativt att hon ska tillerkännas ensam vårdnad har pappan yrkat att de gemensamma barnen ska ha rätt till umgänge med honom enligt följande...[förslag på schema].

Barnens ålder: Barn 1 = 8 år. Barn 2 = 6 år. Barn 3 = 2 år.

Socialtjänstens förslag på beslut: Sekretessmarkerad vårdnadsutredning

Utfall av vårdnadstvist:

1. Vårdnaden om barn 1, barn 2 och barn 3 ska vara gemensam.
2. Barnen ska bo tillsammans med mamman.
3. Barnen ska ha rätt till umgänge med pappan enligt följande... [tingsrättens schema].

Dom 9

Vilket våldsbrott: Pappan är dömd för olaga hot mot mamman och barnen.

Tidpunkt brottet: Framgår ej

När straffdomen meddelats: Februari 2017

Påföljd: Framgår ej

Tingsrättsdomen avseende vårdnad, boende & umgänge: Oktober 2019

Yrkanden: Mamman har yrkat att hon ska tillerkännas ensam vårdnad om barn 1 och barn 2. Om tingsrätten skulle finna att den gemensamma vårdnaden ska bestå har hon yrkat att barnen stadigvarande ska vara bosatta hos henne. Yrkandena framställs jämväl interimistiskt.

Pappan har bestritt mammans yrkande om ensam vårdnad.

Vid huvudförhandlingen har parterna kommit överens om att barn 1 och barn 2 ska ha rätt till umgänge med pappan varannan lördag från kl. 11.00 till kl. 19.00, med undantag för umgänge i juli månad.

Barnens ålder: Barn 1 = 10 år. Barn 2 = 4 år.

Socialtjänstens förslag på beslut:

- Att mamman ska ha ensam vårdnad om barnen
- Att barnen ska vara stadigvarande boende hos sin mamma
- Att umgänget ska fortsätta som det är bestämt men att det i framtiden ska utökas till att även innefatta övernattnings under storhelger och lov

Utfall av vårdnadstvist:

1. Mamman ska ha ensam vårdnad om barn 1 och barn 2
2. Barn 1 och barn 2 ska ha rätt till umgänge med pappan varannan lördag ojämna veckor från kl. 11.00 till kl. 19.00, med undantag för samtliga lördagar i juli månad.

Dom 10

Vilket våldsbrott: Pappan är dömd för olaga hot vid tre tillfällen mot personer i barnens närhet, däribland mamman. Detta ägde rum på samma dag i januari 2017.

Tidpunkt brottet: Januari 2017

När straffdomen meddelats: Februari 2019

Påföljd: Villkorlig dom med samhällstjänst

Tingsrättsdomen avseende vårdnad, boende & umgänge: December 2019

Yrkanden: Mamman har – även interimistiskt – yrkat att tingsrätten ska tillerkänna henne ensam vårdnad om parternas gemensamma barn 1 och 2, alternativt – för det fall den gemensamma vårdnaden ska bestå – yrkat att barnen ska ha sitt stadigvarande boende hos henne.

Pappan har motsatt sig mammans yrkanden. Han har för egen del – för det fall att det växelvisa boendet inte ska bestå – yrkat, även interimistiskt, att barnen vara bosatta hos honom. För det fall tingsrätten skulle bifalla mammans yrkande om vårdnad alternativt boende har pappan yrkat, även interimistiskt, att barnen ska ha rätt till umgänge med honom enligt följande...[tingsrättens förslag på schema].

Barnens ålder: Barn 1 = 12 år. Barn 2 = 9 år.

Socialtjänstens förslag på beslut:

-Att föräldrarna ska tilldömas fortsatt gemensam vårdnad

-Att barnen ska ha sitt stadigvarande boende hos mamman med umgänge hos pappan varannan vecka.

Utfall av vårdnadstvisten:

Mammans yrkanden om vårdnad alternativt boende avslås. Vad som [namn] tingsrätt i dom den [datum] i mål [målnummer] förordnat om gemensam vårdnad och växelvis boende för barn 1 och barn 2, ska därmed fortsatt gälla oförändrat utan hinder av att domen i detta mål inte vunnit laga kraft.

Dom 11

Vilket våldsbrott: Mamma har dömts för misshandel mot pappan, i närvaro av deras barn.

Tidpunkt brottet: Juni 2018

När straffdomen meddelats: Februari 2019

Påföljd: Villkorlig dom med 75 timmars samhällstjänst.

Tingsrättsdomen avseende vårdnad, boende & umgänge: December 2019

Yrkanden: Pappan har i första hand begärt ensam vårdnad om barnet. Om tingsrätten skulle komma fram till att den gemensamma vårdnaden ska bestå har han yrkat att barnet ska bo hos honom. Mamman har bestritt yrkandet om ensam vårdnad och boende och ansett att det [namn] tingsrätt förordnat i sin dom ska gälla även fortsättningsvis. Om tingsrätten skulle komma fram till att vårdnaden inte bör vara gemensam har hon begärt att få ensam vårdnad om barnet.

Barnets ålder: 3 år.

Socialtjänstens förslag på beslut:

-Ensam vårdnad för pappan.

-Barnet ska vara stadigvarande boende hos pappan.

-Barnet ska ha rätt till umgänge med sin mamma (reds. anm.: socialtjänsten specificerar inte i vilken omfattning).

Utfall av vårdnadstvist:

1. Parterna ska även i fortsättningen ha gemensam vårdnad om sitt barn.
2. Tingsrättens interimistiska beslut om umgänge ska inte längre gälla.
3. Barnet ska ha sitt stadigvarande boende hos mamman, varvid pappan ska ha rätt till umgänge med barnet enligt följande... [tingsrättens schema]

Dom 12

Vilket våldsbrott: Pappan är dömd för misshandel mot båda barnen.

Tidpunkt brottet: Framgår ej

När straffdomen meddelats: November 2014

Påföljd: Tre månaders fängelse

Tingsrättsdomen avseende vårdnad, boende & umgänge: November 2017

Yrkanden: Pappan har i första hand yrkat att barn 1 och barn 2 ska bo tillsammans med honom. I andra hand har han yrkat att barn 1 och barn 2 ska ha rätt till umgänge med honom vartannat veckoslut från fredag efter skoldagens slut till måndag morgon vid skoldagens början. Därutöver att barn 1 och barn 2 ska ha rätt till umgänge med honom under skollov och storhelger enligt följande... [förslag på schema]

Pappan har vidare yrkat att tingsrätten förelägger mamman att vid vite om 10 000 kr överlämna barnen till honom vid varje umgängestillfälle enligt ovan. Pappan har i sista hand yrkat - för det fall att tingsrätten anser att gemensam vårdnad inte är förenlig med barnens bästa - att vårdnaden ska anförtros honom.

Mamman har bestritt pappans samtliga yrkanden. Hon har för egen del i första hand yrkat att hon ska anförtros ensam vårdnad om barn 1 och barn 2. I andra hand har hon yrkat att barnen ska bo tillsammans med henne.

Barnens ålder: Barn 1 = 10 år. Barn 2 = 7 år.

Socialtjänstens förslag på beslut:

- Att mamman får ensam vårdnad om barn 1 och barn 2
- Att barnen har sitt stadigvarande boende hos mamman
- Att inte fastställa något umgänge med pappan

Utfall av vårdnadstvist:

1. Vårdnaden om barn 1 och barn 2 anförtros parterna gemensamt.
2. Barn 1 och barn 2 ska bo tillsammans med mamman.
3. Barn 1 och barn 2 ska ha rätt till umgänge med pappan enligt följande... [tingsrättens schema]